

A KAMATSZEDÉS MEGÍTÉLÉSE A KATOLIKUS EGYHÁZBAN

„Aki megszánja a szegényt, az Úrnak ad kölcsön,
és ő megfizeti a jótéteményét.”¹

BEVEZETÉS

Miként Boldog II. János Pál pápa az 1988. december 30-ai, Christifideles laici kezdetű apostoli buzdításában felhívta a figyelmet: felül kell vizsgálni a kereskedelem, a kamat és a kölcsön rendszereit;² az utóbbi években a világi jogalkotók, Magyarországon is, jelentős lépéseket tettek az uzsora ellen.³ A mai világban szintén jelentős kérdés, hogy mely kamat minősül igazságosnak, jogszerűnek, s mely igazságtalannak, jogellenesnek. A kérdés megválaszolásához – jelen tanulmányommal – erkölcteológiai és kánonjogi szempontból szeretnék hozzájárulni.

A módszert illetően kiemelendő, és a kamatszédés tilalma és megengedettsége vonatkozásában is hangsúlyozandó: az erkölcteológia, amely a teológia külön ága, „hallgatja és kérdezi az isteni kinyilatkoztatást és válaszol az emberi értelem igényeire”, „tárgya a »moralitás«, azaz az emberi cselekedetek és a cselekvő személy jósága és rosszasága, s ily módon nyitott minden ember felé; de »teológia«, amennyiben az erkölcsi cselekvés kezdetét és végét abban ismeri el, aki »egyedül jó«, s aki Krisztusban az embernek ajánlódó önmagát, följajnlja az embernek az isteni élet boldogságát”⁴ (ezen írással is

---

1 Péld 19,17 – *Biblia, Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás*, Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója (SZIT), Budapest, 2000. (1455; Biblia) 705.

2 Ld. II. János Pál pápa, *Christifideles laici kezdetű szinódus utáni apostoli buzdítása a világi krisztushívőknek az Egyházban és a világban betöltött hivatásáról és küldetéséről*, 1988. december 30., in *Acta Apostolicae Sedis* (AAS) 81 (1989) 393-521., SZIT, Budapest, 1990. (210, fordította: Török József; CL) 43. pont.

3 Ld. egyes törvényeknek az uzsoratevékenységgel szembeni fellépést elősegítő módosításáról szóló 2008. évi CXV. törvény, az uzsorával összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXXIV. törvény, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 381. § (és indokolásaik).

4 Ld. II. János Pál pápa, *Veritatis splendor kezdetű enciklika a Katolikus Egyház minden püspökének az Egyház erkölctanának néhány alapvető kérdéséről*, 1993. augusztus 6., in AAS 85 (1993) 1133-1228., *Pápai Megnyilatkozások XXIV.*, SZIT, Budapest, 1993. (149; ISBN 963 360 119 3, 963 360 750 7, fordította: Diós István; VS) 29. pont; továbbá uo. 110-113., 115. pontok. Vö. Böckle, Franz, *A morálteológia alapfogalmai, A keresztény lelkiismeret és nevelése* (Erkölcteológiai Könyvtár 1. Sorozatszerkesztő: Tarjányi Zoltán), JEL Könyvkiadó, Budapest, 2004. (108; ISBN 963 9318 74 4, ISSN 1785-6094, fordította: Dallos Antal) 11-13.; Häring, Bernhard, *Krisztus törvénye, I., Általános erkölcteológia*, Pannonhalma-Róma, 1997. (486; ISBN 963 9053 04 X/1, fordította: Németh Mihály) 19-25., 27-82., 85.; Pinckaers, Servais, *A keresztény erkölcs-*

végso soron ezt az életet, a lelkek üdvösségét kívánom szolgálni, amelynek az Egyházban mindig a legfőbb törvénynek kell lennie⁵).

Kanonjogi nézőpontból; a kánonjog forrásai közt – módszerének megfelelően – mindenkor első helyen a Biblia könyvei és az Egyház tradíciója állnak; a végso normatív elv a kinyilatkoztatott igazság, alapelvként is feltételezve a tanítóhivatallal való egységet. Az Egyházon belül a szabadság fogalma is sajátos, hiszen az Istentől való függőségre épül. A természetjog, illetve a tételes isteni jog normái, követelményei közvetlen, jogi jellegű érvényességgel is rendelkeznek. A kánonjog – az Egyház sajátos célja szerint – az üdvösséget mint az ember végso javát kívánja elsődlegesen szolgálni. (Az egyházi jog és a világi jogok különbsége céljaikban és az azokhoz tartozó eszközökben ragadható meg, az ember teljes méltóságának védelme és kibontakoztatása azonban a világi jognak is célja kell, hogy legyen.)⁶ Ennek megfelelően, művemben, amely az erkölcssteológiai szempontból történő minősítést sem nélkülözi, vonatkozó szentírási szövegeket (és magyarázatokat), majd hiteles egyházi tanítóhivatali megnyilatkozásokat tárok az Olvasók elé, kitérve az 1917. évi Codex Iuris Canonici 2354. kánonjára, az 1983. évi Codex Iuris Canonice, valamint szakirodalmi részekre is.⁷

teológia forrásai, Módszere, tartalma, története, Paulus Hungarus / Kairosz Kiadó, Budapest, 2001. (530; ISBN 963 9406 11 2, fordította: Turgonyi Zoltán) 13-25. (Pinckaers szerint az erkölcssteológia az emberi magatartásokat azért tanulmányozza, hogy Isten szeretetteljes látására, mint az ember igazi, teljes boldogságára és végcéljára irányítsa azokat, a kegyelem, az erények és az ajándékok által, a kinyilatkoztatás és az ész fényében – ld. uo. 20.); Tarjányi Zoltán, *Az erkölcssteológia története és alapfogalmai, Morálteológia I.*, SZIT, Budapest, 2005. (158; ISBN 963 361 739 1) 8-45. (Tarjányi Zoltán a következő erkölcssteológia-definíciót alkalmazza: „Az erkölcssteológia az a teológiai tudomány, mely Krisztushoz mint központi normához viszonyítva, a kinyilatkoztatás fényében vizsgálja az üdvösségre hivatott és az Egyház közösségében élő ember erkölcsi cselekedeteit.” – uo. 43-44.); Weber, Helmut, *Általános erkölcssteológia, Hívás és válasz* (Szent István Kézikönyvek 3.), SZIT, Budapest, 2001. (392; ISBN 963 361 265 9, fordította: Tuba Iván) 17-26.; valamint Beran Ferenc, *A keresztény erkölcs alapjai*, SZIT, Budapest, 2001. (182; ISBN 963 361 2462; imprimatur: Paskai László) 11-13.; Boda László, *A keresztény erkölcs, alapkérdései, Erkölcssteológia I.*, Szent József Kiadó, Budapest, 2007. (208; ISBN 963 7872 22 1) 9-26.; és *Magyar Katolikus Lexikon III.* Főszerkesztő: Diós István, SZIT, Budapest, 1997. (932; ISBN 963 360 727 2, 963 360 868 6) 248-250.

5 Ld. 1983. évi Codex Iuris Canonici (CIC) 1752. kánon.

6 Vö. pl. 1983. évi CIC 218. kánon, 1752. kánon. Ld. Erdő Péter, *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7.), SZIT, Budapest, 2005. (878; ISBN 963 361 716 2, ISSN 1586-0302) 53.; Erdő Péter, *Az egyházjog teológiája (intézménytörténeti megközelítésben)*, SZIT, Budapest, 1995. (268; ISBN 963 360 821 X) 191-209.; Hámori Antal, *Életvédelem a katolikus Egyház jogrendjében világi jogi összehasonlítással*, SZIT, Budapest, 2006. (XVII, 474; ISBN 963 361 740 5, ISSN 1586-0957; imprimatur: Erdő Péter) 3-7. (további hivatkozásokkal).

7 Ld. *A Biblia lelkipásztori konkordanciája*, Szerkesztő: Keresztes Szilárd, SZIT, Budapest, 2013. (1351; ISBN 978 963 277 412 1) 657. (kamat), 742. (kölcsön), 1278. (uzsora, uzsorás); *Bibliikus tanulmányok, Jeromos Bibliakommentár III.* Főszerkesztő: Thorday Attila, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2003. (698; ISBN 963 85980 9 3, 963 86319 2 9) 657. (kölcsön); Heinrich Denzinger – Peter Hünermann, *Hitvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai* (Szent István Kézikönyvek 9.), Örökmécs Kiadó – Bánytereny, SZIT – Budapest, 2004. (1515; ISBN 963 7556 11 7; Fila Béla és Jug László fordításának felhasználásával összeállította: Romhányi Beatrix és Sarbak Gábor; szerkesztette: Burger Ferenc; Denzinger–Hünermann) 1431. (kamatszédés), 1433. (kölcsön), 1454. (uzsora); 1400. (üzleti igazságosság, kamatszédés); *Az egyházi Tanítóhivatal megnyilatkozásai*, Fordította és összeállította: Fila Béla – Jug László, Örökmécs Alapítvány, Kisternye – Budapest, 1997. (912; ISBN 963 2556 087; Fila–Jug) 900. (kölcsön),

„A kánonjog és a morálteológia tárgya egyaránt az emberek viselkedését szabályozó valamilyen normarendszer. Az erkölcszteológia az emberi tevékenységet főként a belső indítékoknak az etikai vagy morális parancsokhoz, törvényekhez való viszonya szempontjából szemléli, s az erkölcsi szabály megsértését az Isten előtti felelősségre tekintettel a belső (lelkiismereti) fórumon vizsgálja. Az egyházjog ellenben a krisztushívők viselkedését az egyház külső, társadalmi rendje, az emberek közti külső viszony szempontjából értékeli. Konkrét, szervezeti formában igyekszik biztosítani az egyház igazságos rendjének hatékonyságát. Így ennek megsértését elsősorban külső fórumon minősíti és olyan szankciót alkalmaz rá, mely a jogi helyzetet, a jog által biztosított javakban való részesedést befolyásolja.”⁸

SZENTÍRÁSI SZÖVEGEK

A Kivonulás könyve 22. fejezetének 24. verse szerint: „Ha a népemből való szegénynek, aki közötted él, pénzt kölcsönözöl, ne viselkedj vele szemben uzsorás módjára. Ne követelj tőle kamatot.”⁹

A Leviták könyve 25. fejezetének 35-37. verseiben: „Ha veled élő testvéred nyomorba jut és nincs biztosítva a megélhetése nálad, akkor segítsd úgy, mint az idegent és a vendéget, s maradjon veled. Ne vond meg tőle a munkát, ne végy tőle kamatot, hanem féld Istenedet, hogy testvéred elégedélhessen melletted. Ne kölcsönözz neki pénzt azért, hogy hasznot húzz belőle, sem pedig ételt, hogy kamatostul kapd vissza.”¹⁰

A Második Törvénykönyv 23. fejezetének 20. és 21. verse szerint minden izraelitára vonatkozik a kamatszédés tilalma, s az idegenekkel kapcsolatban engedélyezve van a gyakorlat: „Testvérednek ne adj kamatra sem pénzt, sem élelmet, sem egyebet, amit kamatra szokás kölcsönözni. Az idegentől kérhetsz kamatot, de testvéredtől ne fogadj el kamatot, s az Úr, a te Istened megáldja kezed minden munkáját azon a földön, amelyre bevonulsz, hogy birtokodba vedd.”¹¹ (vö. MTörv 15,1-11; 28,12; és uo. 24,6,10-13,17-18; valamint Neh 5,1-19)

909. (uzsora): 882. (igazságosság a szerződéseken); *Magyar Katolikus Lexikon VI.* Főszerkesztő: Diós István, SZIT, Budapest, 2001. (937; ISBN 963 360 727 2, 963 361 223 3; MKL VI.) 108-110.; *Magyar Katolikus Lexikon VII.* Főszerkesztő: Diós István, SZIT, Budapest, 2002. (926; ISBN 963 360 727 2, 963 361 332 9; MKL VII.) 328.; *Magyar Katolikus Lexikon XIV.* Főszerkesztő: Diós István, SZIT, Budapest, 2009. (1006; ISBN 963 360 727 2, 978 963 277 154 0; MKL XIV.) 606.

⁸ Erdő Péter, *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7.), SZIT, Budapest, ⁴2005. (878; ISBN 963 361 716 2, ISSN 1586-0302) 55.

⁹ Biblia 86. Vö. Richard J. Clifford, *Kivonulás könyve*, in *Az Ószövetség könyveinek magyarázata, Jeromos Bibliakommentár I.* Főszerkesztő: Thorday Attila, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2002. (895; ISBN 963 859 809 3, 963 863 190 2; JBI.) 118. (103-126., fordította: Benyik György): „Kölcsönket nem kereskedelmi megfontolásból kell adni, hanem a nyomor enyhítésére; kölcsönből haszonra szert tenni a mások szerencsétlenségéből való nyereszkezdést jelentette. Törvények utasították rendre a tolakodó hitelezőket (MTörv 24,6,10-13). (...)” (118.).

¹⁰ Biblia 132.

¹¹ Biblia 201. Vö. Roland J. Faley, *Leviták könyve*, in *JBI.* 151. (127-153., fordította: Bata Beáta): „(...) Tílos volt kamatot kérni tőle, noha a nem zsidó adóstól lehetett (MTörv 23,21).” (151.); Joseph Blenkinsopp,

A Példabeszédek könyve 28. fejezetének 8. verse burkoltan elítéli a kapzsiságot és a jogtalan vagyonszerzést: „Aki kamattal és uzsorával gyarapítja vagyonát, olyannak gyűjt, aki megkönyörül a szegényen.”¹² (vö. Péld 22,22; 28,20,22)¹³

Ezekiel könyve 18. fejezetének 8. és 17. verse szerint az igaz ember „nem kölcsönöz uzsorakamatra”, e fejezetének 13. verse, s 22. fejezetének 12. verse értelmében is az uzsorás istentelen ember [„uzsorakamatra kölcsönöz és ráadást fogad el, (...)”¹⁴; „(...) uzsorakamatot és ráadást fogadsz el (...)”¹⁵ – vö. Zsolt 37,21: „Az istentelen kölcsön kér s nem adja meg, a jó megértéssel telve ajándékozik.”¹⁶; Zsolt 109,11; 112,5: „Jó annak, (...) aki szívesen ad kölcsön (...)”¹⁷ – Zsolt 15,5: „(...) pénzt nem adja uzsorakamatra, (...)”¹⁸].

Az Újszövetségben Jézus, a törvény összefoglalását adó aranyszabály (Lk 6,31: „Úgy bánjatok az emberekkel, ahogy akarjátok, hogy veletek is bánjanak.”¹⁹) értelmezése körében, világosan kimondja: „Szeressétek inkább ellenségeiteket: tegyetek jót, adjatok kölcsön és semmi viszonzást ne várjatok. (...)”²⁰ (Lk 6,35 – vö. Sir 20,15; 29,1-7; Mt 5,42; Lk 11,5)²¹

Második törvénykönyv, in *JBI*. 188. (173-194., fordította: Etler László): „Ez a törvény két ponton is eltér a Kiv 22,24-25-től: minden izraelitára vonatkozik, idegenekkel kapcsolatban engedélyezi a gyakorlatot. Az uzsorakamat gyakori panasz a tanító irodalomban (pl. Péld 22,7).” (188.); Rózsa Huba, *Az Ószövetség szociális törvénykezése a Deuteronomiumban*, in Rózsa Huba, *Isten a kezdet és a vég, Válogatott tanulmányok*, SZIT, Budapest, 2010. (584; ISBN 978 963 277 182 3) 133-157.

12 Biblia 711.

13 Vö. Thomas P. McCreesh, *Példabeszédek könyve*, in *JBI*. 708. (697-709., fordította: Mezey András).

14 Biblia 973.

15 Biblia 977.

16 Biblia 634. Vö. Sir 29-7(8-20); Alexander A. Di Lella, *Jézus, Sirák fiának könyve*, in *JBI*. 777. (763-782., fordította: Mezey András): „Bár a rászorulón minden tétozás nélkül segíteni kell, nem árt az óvatosság sem, ha a kölcsönadó el akarja kerülni a veszteséget.” „A törvény a kölcsönadásban nagylelkűséget írt elő; vö. MTörv 15,7-11. Zsidónak zsidótól tilos volt uzsorakamatot szedni (vö. Kiv 22,24; Lev 25,36-37).” (777.).

17 Biblia 671.

18 Biblia 623. Vö. John S. Kselman – Michael L. Barré, *Zsoltárok könyve*, in *JBI*. 811. (803-845., fordította: Somogyi György): „Kamatra kölcsönözni pénzt szigorúan tilos volt (Kiv 22,25; Lev 25,36-37; MTörv 23,19-20; Neh 5,7), mert azt zsarolásnak tekintették.” (811.).

19 Biblia 1170. ld. még Mt 7,12: „Amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük. (...)” – Biblia 1103. Vö. Tób 4,15: „Amit magadnak nem szeretnél, azt másnak se tedd. (...)” – Biblia 490. Az aranyszabály pozitíve fejezi ki az ószövetségi magatartásszabályt: az ember tökéletessége ugyanis nem abban áll, hogy nem tesz rosszat, hanem megteszi a jót [ld. Biblia 1130. (magyarázat: Kosztolányi István)]. Vö. MTörv 15,14: „(...) Adj neki aszerint, ahogy az Úr, a te Istened megáldott.” – Biblia 194.; Sir 31,15: „Magad után ítéld embertársad felől, légy minden ügyedben józan és megfontolt.” – Biblia 777. Megemlítenéd, hogy a szabálynak van görög előtörténete is: ld. Benedict T. Viviano, *Evangelium Máté szerint*, in *Az Újszövetség könyveinek magyarázata, Jeromos Bibliakommentár II.* Főszerkesztő: Thorday Attila, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2003. (668; ISBN 963 85980 9 3, 963 86319 1 0; JBII.) 119. (95-160., fordította: Laczkó Zsuzsanna) [az aranyszabály feltételezi, hogy az ember magának jót akar: „Egy mazochista a feje tejére állítaná ezt a szabályt (...)” – ld. *JBI*. 119].

20 Biblia 1170.

21 Az aranyszabály nem a „kölcsönösségi etika”, amely szerint annak, aki valami jót kapott, azt viszonznia kell (az ilyen viszonzás nem szül „jutalmat”, hiszen kötelezettségből fakad); csak ha valaki „jót

tesz⁹, még ha nem is kapott semmit sem, és csak ha nem vár semmit cserébe, kap – egészen váratlanul –, nem csak köszönetet, hanem Istentől is jutalmat [ld. Robert J. Karris, *Evangélium Lukács szerint*, in *JBII*. 190. (161-228., fordította: Csepreginé Cserháti Márta)]. A Lk 6,31-et a következő versek értelmezik, ne-hogy Lukács hallgatósága a saját kultúrájában uralkodó kölcsönösségi etika alapján interpretálja (ld. *JBII*. 190.): „Mert ha csak azokat szeretitek, akik benneteket is szeretnek, milyen hálát várhattok érte az Istentől? Hisz azokat, akik őket szeretik, a bűnösök is szeretik. Mert ha azokkal tesztek jót, akik veletek is jót tesznek, milyen halálra számíthattok? Hisz így a bűnösök is tesznek jót. Ha csak a visszafizetés reményében adtok kölcsönt, milyen hálát várhattok érte? A bűnösök is kölcsönöznek a bűnösöknek, hogy ugyanazt visszakapják. Szeressétek inkább ellenségeiteket: tegyetek jót, adjatok kölcsön és semmi viszonzást ne várjatok. Így nagy jutalomban részesültök, a Magasságosnak lesztek a fiai, hisz ő is jó a hálátlanokhoz és a gonoszokhoz. Legyetek hát irgalmasok, amint Atyátok is irgalmas.” (Lk 6,32-36 – Biblia 1170.); vö. Lk 6,27-30. Vö. Mt 6,1-4; 10,41-42. Az ember azt szeretné, hogy önzetlenül, viszonzást nem váróan, pusztán önmagáért szeressék (az ember szeretetre van teremtve, nem képes nélküle élni). A törvény tökéletes teljesítése a szeretet (ld. Róm 13,8-10). Vö. Kocsis Imre, *Lukács evangéliuma*, Szent István Bibliakommentárok 2. Sorozatszerkesztő: Rózsa Huba, SZIT, Budapest, 2007. (525; ISBN 978 963 361 902 5, ISSN 1788 4195) 145-152. [„Az első egység második strófájában Jézus az általa kívánt magatartást a közvélemény által elfogadott és gyakorolt magatartásformával szembeállítja. A konfrontálás három mondatban történik. Az első általánosan beszél a szeretetről, a második jelzi, hogy a szeretet jótettekben nyilvánul meg. A harmadik példa a kölcsönzést említi meg. A közfelfogás mindegyik esetben a kölcsönösséget és a viszonzást tartja szem előtt. Ez a szemlélet a »bűnösök« előtt is a legtermészetesebb. Saját leszűkített körükben ők is szeretnek, jót tesznek és kölcsönöznek, de elvárják a viszonzást, a jótett viszonzását és a kölcsönzött dolog visszaadását. Jézus érvelése szerint az a szeretet, amely viszonzásra irányul, nem igazán szeretet. A szeretet lényege éppen az ingyenesség. Aki előzetesen kiszámított érdekből tesz jót, nem számíthat semmiféle elismerésre Isten előtt. Lukács a »hála« (kharisz) szót használja a példákban, bár a 35. vers nyilvánvalóvá teszi, hogy az isteni hála egyben »jutalom« (miszthosz) is. A 35. versben Jézus pozitív parancsba formálja át az előző három példát. A parancs lényegében megismétli a 27. és a 30a versek tartalmát. A tanítvány csak akkor múlja felül a közvélemény által elfogadott gyakorlatot, ha szereti ellenségeit, ha mindenkivel jót tesz, és ha nagylelkűen ad, viszonzást nem várva. A 35. vers második fele teszi világossá, hogy a lemondást is vállaló, önzetlen szeretet által a tanítvány nem szegényebb, hanem gazdagabb lesz: ő is »jutalomban« részesül, mégpedig »nagy« jutalomban. A »nagy jutalom« a szövegösszefüggés szerint az, hogy az önzetlen tanítványok »a Magasságbeli fiai« lesznek. Az, aki a szeretetet válogatás nélkül mindenki felé gyakorolja, Isten gyermekévé válik, mert Istennek a példáját követi. Ő jóindulatú a hálátlanokkal és a gonoszokkal szemben is (35c v.), tehát szeretetét nem viszonzásként vagy viszonzást remélve adja, hanem ingyenesen, érdem nélkül. Az, aki viszonzást nem várva szeret, jót tesz és ad, Isten magatartását sajátítja el, s így jogosan számíthat az istengyermekség jutalmára, vagyis egy egészen bensőséges és családias kapcsolatra Istennel. Az istengyermekség a jövőre vonatkozik: »lesztek fiai«. Az Isten példáját követők azonban már itt a földön is megtapasztalhatják annak előízét. Az irgalmas szeretettel összekapcsolt istengyermekség gondolata egyébként megtalálható az Ószövetségben is: »Az árvához olyan légy, mintha apjuk volnál, s mintha a férjük volnál, légy olyan az özvegyekhez. Így leszel a Magasságbeli fia, és ő jobban fog szeretni téged, mint tulajdon anyád« (Sir 4,10). Jézus az irgalmas szeretet kívánalmát azzal radikalizálja, hogy az ellenségre is kiterjeszti azt. Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy az ellenségszeretet és a nagylelkű adás parancsának végső megokolása magának Istennek a példája. Krisztus tanítványainak nem az általánosan ismert és a bűnösök által is elfogadott magatartást, hanem Isten magatartását kell követniük. Isten példáját követve pedig egy egészen új jellegű kapcsolat alakul ki Vele, amelyet istengyermekségnek nevezünk. A szövegnek közvetetten krisztológiai vonatkozása is van. Jézus mint »a Magasságbeli Fia« (1,32) a legtökéletesebb módon valószínűsítette meg az ellenségszeretetet. Akik tanítványaiként elfogadják felszólítását, és követik példáját, társörököséivé válnak (vö. Róm 8,17), és »a Magasságbeli fiai« (6,35) lesznek.” – 149-150.]; és Rózsa Huba, *Úton a Mesterrel, Magyarázatok a „C” egyházi év evangéliuma-ihoz*, SZIT, Budapest, 2009. (254; ISBN 978 963 277 153 3) 143-146.; továbbá: *MKL VI*. 108-110. („A bajba jutott ember megélhetésének biztosítására adott kölcsön után tehát nem szabad kamatot szedni; az ilyen kamatot a szükséghelyzet kihasználásának, erkölcstelen jövedelemnek, uzsorának tekintették. Ez az oka

A Katolikus Egyház Katekizmusa,²² amelyet Boldog II. János Pál pápa (1978-2005) törvényerővel adott ki,²³ 2449. pontjában – a hetedik parancsolat, a „Ne loj!” (Kiv 20,15; Mt 19,18), ezen belül a szegények iránti szeretet témakörében – a következők olvashatók: „Már az Ószövetségben a különféle jogi rendelkezések (jubileumi év, a kamatszedeés és zálogba vétel tilalma, a tized kötelezettsége, a napszamosok béreinek naponkénti kifizetése, a tallózás és böngészés joga) összhangban vannak a Második Törvénykönyv buzdításával: »Mindig lesznek szegények az országban. Ezért megparancsolom: Nyisd meg a kezed testvéred, a földeden élő szűkölködő és szegény felé« (MTörv 15,11). Jézus magáévá tette ezeket a szavakat: »Szegények mindig lesznek veletek, de én nem leszek veletek mindig« (Jn 12,8). Ezzel nem hatálytalanítja a régi próféták dörgő szavát: megveszik »pénzen a nyomorgókat, egy pár saruért a szegényt (...)« (Ám 8,6), hanem fölszólít bennünket, hogy ismerjük föl jelenlétét a szegényekben, akik az ő testvérei:²⁴ Limai Szent Róza, amikor anyja szemrehányást tett neki amiatt, hogy a házba szegényeket és betegeket fogadott be, így válaszolt: »Krisztusnak jó illata vagyunk, amikor a szegényeknek és betegeknek szolgálunk.«²⁵²⁶

A Katekizmus 2269. pontjában – az ötödik parancsolat, a „Ne ölj!” (Kiv 20,13; Mt 5,21-22), ezen belül az emberi élet tisztelete témakörében – pedig szerepel, hogy: „Akik a kereskedelmi kapcsolatokban uzsorát érvényesítenek és üzletemberként felebarátaik éhinségét és halálát váltják ki, közvetett emberölést követnek el és felelősek érte.”²⁷

Ámosz könyve 8. fejezetének 4-8. verseiben – a csalók és kizsákmányolók ellen – ez áll: „Halljátok ezt, ti, akik eltiporjátok a szegényt, és szorongatjátok az országban a szűköl-

---

annak, hogy a kamat intézményét az egész középkoron át olyan nem keresztény rétegek tartották kézben, akiket nem kötelezett szolidaritásra Jézus Krisztus parancsa, s ez által a 19-20. századra behozhatatlan fölnyire és hatalomra tettek szert a pénzvilágban.” – 109.); és MKL XIV. 606.; Muzsly István, *Gazdaság és erkölcs* (Studia Theologica Budapestinsia 7. Sorozatszerkesztő: Erdő Péter), Új Ember – Márton Áron Kiadó, Budapest, 32005. (201; ISBN 963 7947 50 7, ISSN 0866 2398) 92-96., 161-163.; Helmut Weber, *Általános erkölcssteológia, Hívás és válasz* (Szent István Kézikönyvek 3.), SZIT, Budapest, 2001. (392; ISBN 963 361 265 9, fordította: Tuba Iván) 146.

22 A *Katolikus Egyház Katekizmusa, A latin mintakiadás fordítása* (1997. augusztus 15.; Szent István Kézikönyvek 6.), SZIT, Budapest, 2002. (863; ISBN 963 361 403 1, ISSN 1586 0302; fordította: Diós István; KEK).

23 Ld. *constitutio apostolica*: a KEK francia nyelvű kiadását 1992. október 11-én elrendelő, *Fidei depositum* kezdetű apostoli rendelkezés; *litterae apostolicae*: a KEK latin nyelvű kiadását 1997. augusztus 15-én elrendelő, *Laetamur magnopere* kezdetű apostoli levél. Vö. 1983. évi CIC 29. kánon. Vonatkozó irodalom: Erdő Péter, *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7.), SZIT, Budapest, 2005. (878; ISBN 963 361 716 2, ISSN 1586-0302) 91-95.

24 Vö. Mt 25,40.

25 Hansen, P.: *Vita mirabilis*. Löven, 1668.

26 Boldog II. János Pál pápa a Christifideles laici kezdetű, a világi hívőknek az Egyházban és a világban betöltött hivatásáról és küldetéséről szóló, 1988. december 30-ai, szinodus utáni apostoli buzdítás 43. pontjában felhívja a világi krisztushívőket, hogy „vizsgálják fölül a kereskedelem, a kamat és kölcsön rendszereit (...)”.

27 Vö. Ám 8,4-10; 1983. évi CIC 1397. kánon; Hámori Antal, *Életvédelem a katolikus Egyház jogrendjében világi jogi összehasonlítással*, SZIT, Budapest, 2006. (XVII, 474; ISBN 963 361 740 5, ISSN 1586-0957; imprimatur: Erdő Péter).

ködöket! Azt mondjátok: »Mikor múlik már el az újhoid, hogy eladhassuk a búzáinkat? A szombat, hogy árulhassuk gabonánkat? Csökkentjük a mértéket, növeljük a sékelt, meghamisítjuk a mérleget, hogy megvehessük pénzért a szegényt, egy pár saruért a szűkölködőt, és eladhassuk a gabona ocsúját.« Megesküdött az Úr Jákob dicsőségére: Sose felejttem el egyetlen tettüket sem! Ugye remeg a föld, és gyászol minden lakója; emelkedik, mint a Nílus, és süllyed, mint Egyiptom folyama?»²⁸ (vö. Péld 22,7; 28,8)

A Zsoltárok könyve 72. fejezetének 2., 4. és 12-14. verseiből megismerhetjük a király szegények és elnyomottak iránti kötelezettségének mibenlétét: „kormányozza igazságosan népedet, méltányosan szegényeidet. (...) Igazságosan ítélkezik az alacsonysorúak fölött, és segíti a szegények fiait, az erőszakost azonban megtöri. (...) Megváltja a szegényt, aki hozzá kiált, az elhagyottat, akin senki sem könyörül. A kicsit és gyöngét felkarolja, megmenti a szegények életét. Megszabadítja őket az erőszaktól és az igától, vérük drága a szemében.”²⁹

HITELES EGYHÁZI TANÍTÓHIVATALI MEGNYILATKOZÁSOK

Nagy Szent I. Leó pápa (440-461) a 443. október 10-ei, „Ut nobis gratulationem” kezdetű levélben, amelyet Campania, Picenum és Tuscia (Toscana) püspökeinek bocsátott ki, az alábbiakat írja a kamatszedésről, az uzsoráról: „Úgy véltük, amellet sem lehet szó nélkül elmenni, hogy egyesek piszkos nyereségvágytól elragadva uzsorás módjára kezelik a pénzt, és a kamatból akarnak meggazdagodni; azt nagyon sajnáljuk, hogy ne mondjam, hogy ezzel olyanok élnek, akik egyházi hivatalt viselnek, de olyan laikusok is, akik pedig azt kívánják, hogy őket kereszténynek mondják. Úgy döntöttünk, hogy ezt a dolgot keményen meg kell büntetni azoknál, akiket rajtakaptak, hogy a bűn elkövetését minden előnytől megfosszák. Úgy véltük, hogy arra is előre figyelmeztetnünk kell, hogy sem a maga, sem más nevében meg ne kísérelje valamelyik egyházi személy az uzsora gyakorlását: rút dolog ugyanis, hogy mások javáért bűnt kövessenek el. A kamatban csak azt kell látnunk, és úgy kell kölcsönt adnunk, hogy amit itt irgalmas szívvel juttatunk, azt az Úrtól sokszorososan és örökké megmaradó módon kaphassuk vissza.”³⁰

A II. Ince pápasága (1130-1143) idején tartott II. Lateráni zsinat (X. egyetemes zsinat – kezdete: 1139. április 4.) 13. kánonja kimondja: „Továbbá elítéljük az uzsorások átkos és gyalázatos, mondhatni: kielégíthetetlen kapzsiságát, amelyet az Írás az Ó- és Újszövetség isteni és emberi törvényei által is elutasít; és őket minden egyházi vigaszból kirekesztjük,

28 Biblia 1052.

29 Biblia 650. Vö. Rózsa Huba, *Üdvösségközvetítők az Ószövetségben*, SZIT, Budapest, 2005. (358; ISBN 963 361 268 3) 64-69.

30 Denzinger–Hünemann 121.: 280-281. pont. A kötet 1400. oldalán a kamatszedés meghatározásaként ezt olvashatjuk: „nyereségre törekvés egy dolog használatából adódóan, amelynek nincs hozadéka, nincs benne munka, ráfordítás, kockáztatás”. Vö. Fila–Jug 81.: 280-281. pont; és 882.: „Az uzsora meghatározása: törekvés a nyereségre egy olyan dolog kihelyezése fejében, amely nem gyarapszik közben, s itt nincs fáradtság, nincs költség, nincs kockázat” (a Fila–Jug az „uzsora”, a Denzinger–Hünemann a „kamatszedés” szót tartalmazza).

és megparancsoljuk, hogy egyetlen érsek, egyetlen püspök vagy bármilyen rend apátja, és senki az egyházi rendben ne merészelje az uzorásokat visszafogadni – hacsak nem a legnagyobb óvatossággal –, hanem egész életükben számítsanak becstelennek, és hacsak ismét észre nem tértek, meg kell őket fosztani a keresztény temetéstől.”³¹

A Tours-i zsinat (kezdetre: 1163. május 19.), amelynek az elnöke III. Sándor pápa (1159-1180) volt, a kamatszedés egy burkolt formájának tilalmáról határozott: a vadium (vadimonium) mortuum olyan zálogtárgy, amelynek hasznát a zálogbavevő élvezi, de a tartozás kiegyenlítésébe nem számít bele; ezt a szerződéssel való visszaélést antichresisnek, haszonvételi zálognak hívják: a hitelezőnek egy jövedelmező dolgot (pl. szántóföldet, szőlőskertet) adnak át zálogba úgy, hogy az elzálogosítás egész ideje alatt a teljes hasznot átengedik a hitelezőnek, még akkor is, ha a kölcsönadott tőke értékét már kiegyenlítették, vagy túl is haladták; ezzel szemben a zsinat szerint az igazságosság azt követeli, hogy a hasznot számítsák be a kölcsönadott pénz törlesztésébe.³² „Többen az egyháziak közül, és amit szomorúan mondunk, azok közül is, akik a jelen világot fogadalmuk és szerzetesi ruházatuk által elhagyták, bár a közönséges uzorától visszariadnak, mivel az nyilvánvalóan elítélt dolog, ugyanakkor a pénzkölcsönre rászorulóktól birtokaikat zálogul elfo-

31 Denzinger–Hünemann 249.: 716. pont. [„Úgy látszik, ezt a szankciót sokan csak a pénzkölcsönzőkre érvényes tilalomnak tartották úgy, hogy a kamatra felvett pénz tekintetében felmentést lehet nyerni. Ezt III. Sándor pápa tiltotta (IX. Gergely, *Decretales*, 1. V, tit. 19, cap. 4; Frdb 2,812k), még ha ez a dolog a szaracénok fogságában lévő hívők kiváltására történik is. Ugyancsak elvetette a pápa azt a korlátozást is (5. fejezet), mely szerint csak azokat a kamatozatokat kell visszatéríteni, amelyeket ezen lateráni rendelkezés után fogadtak el. Végül elrendelte (9. fejezet), hogy maguk az örökösök vagy idegenek is kötelesek a kártalanításra. Vö. ugyanezen 19. cikkelyben III. Ince dekrétumaival, melyben ennek a kánonnak a megtartására szólít fel.” – Denzinger–Hünemann 1076-1077.] Vö. Fila–Jug 204.: 716. pont. („Úgy látszik, ezt a szankciót sokan csak pozitív tilalomnak tartották úgy, hogy az uzorára kapott pénz tekintetében felmentést lehet adni. Ezt ugyan III. Sándor pápa... tagadta, mégha ez a dolog a szaracénok fogságában lévő hívők kiváltására történik is. Ugyanannak a határozatának az 5. fejezetében elvetette egyeseknek az ellenvetését, hogy csak azokat a kamatozatokat kell visszatéríteni, amelyeket ez után a lateráni rendelkezés után fogadtak el. És végül ugyanott a 9. fejezetben elrendelte, hogy maguk az örökségben részesülő fiak vagy külső személyek is kötelezve vannak a kártalanításra.” – Fila–Jug 204.) Az uzorások keresztény temetéstől való megfosztásáról Szuromi Szabolcs Anzelm is említést tesz a *Szemponatok az egyházi tized rendszerének forrásaihoz és kánonjogtörténeti sajátosságaihoz* című írásában: „A temetés megtagadásának érett középkori esetei között szerepelnek a szakadárok, az eretnekek, a hitehagyottak, a gyilkosok és öngyilkosok, a párbajban vagy lovagi tornán meghaltak, az uzoraszedők, az istenkáromlók, a sírgyalázók, a botránys életet élők, de ide tartoznak az egyházi tized jogtalan bitorlói is. Megjegyzendő, hogy a felsorolt bűnök mindegyike meghatározott körülmények között kiközösítést vont maga után.”, in *Magyar Sion* 7 (49) (2013/1) 41. (33-48. – ld. még uo. 44.); vö. uő, *Az egyházi tized rendszerének eredete, működése és modernkori megszűnése*, in Szuromi Szabolcs Anzelm, *Egy működő szakrális jogrend, A Katolikus Egyház jogának néhány sajátos fogalma és intézménye*, SZIT, Budapest, 2013. (177, 124-141.; ISBN 978 963 277 419 0, ISSN 1585-857 X) 133. (ld. még uo. 137.).

32 Ld. Denzinger–Hünemann 252. Vö. Fila–Jug 207.: „A zsinat ténykedései közül említést érdemel a burkolt uzora egy bizonyos fajtájának, a vadimentum mortuumnak (= »elhaló kezességadás«) az elítélés; tulajdonképpen az »ellenhasználati« szerződéssel való visszaélésről van szó: ti. a hitelezőnek egy termést hozó dolgot adnak át (pl. szántóföldet, szőlőskertet) zálogba, és pedig úgy, hogy az elzálogosítás egész folyamán termett összes gyümölcsöket átengedik a hitelezőnek, még akkor is, ha a kölcsönadott pénzt már kiegyenlítették, vagy túl is haladták; ezzel szemben a zsinat azt követeli, hogy a gyümölcsöt számítsák be a kölcsönadott pénzbe.”.

gadják, és a kölcsönadott pénzen felül a hasznot is begyűjtik. Ezért az egyetemes zsinat határozatilag elrendelte, hogy ezentúl senki, aki az egyháziakhoz tartozik, ne merészelje az uzsorának ezt vagy másik fajtáját gyakorolni. És ha valaki eddig valakinek a birtokát – miután pénzt adott neki – ezzel az ürüggyel vagy egyezkedés alapján zálogként elfogadta, ha kölcsönadott pénzét, a költségeket levonva, a terményekből már visszanyerte, a birtokot feltétel nélkül adja vissza az adósnak. Ha pedig valamivel kevesebbje van, miután azt megkapta, a birtok akadálytalanul kerüljön vissza a tulajdonosához. Hogyha ezen döntés után van valaki az egyháziak közt, aki ragaszkodik az uzsorán nyert átkos haszonhoz, annak egyházi hivatala kerül veszélybe, hacsak nem esetleg egyházi javadalom volt, és úgy látta, hogy ilyen módon tudja visszaváltani világi kézből.”³³

III. Sándor pápának a tiltott adásvételi szerződésről szóló, bizonytalan keltezésű „In civitate tua” kezdetű levele, amelyet a genovai érseknek írt, a következőket tartalmazza: „Azt mondod, városodban gyakran megtörténik, hogy egyesek borsot vagy fahéjat, vagy más árut vásárolnak, amely akkor öt fontnál többet nem ér, és ígéretet tesznek azoknak, akiktől azokat az árukat kapják, hogy ők meghatározott határidőben hat fontot fognak kifizetni. Jóllehet az ilyen szerződés ebben a formában nem számítható uzsorának, mégis az árusok bűnbe esnek, kivéve azt az esetet, ha nem lehet eldönteni, hogy azok az áruk a kifizetés idején többet vagy kevesebbet fognak érni. Ezért hasznos lenne a te polgáraid üdvösségére nézve, ha felhagynának az ilyen szerződésekkel, minthogy az emberi gondolatokat nem lehet elrejteni a mindenható Isten elől.”³⁴

III. Orbán pápa (1185-1187) egy bresciai áldozópapnak írt („Consuluit nos” kezdetű) levélben – a megírás időpontja bizonytalan – egyértelműen elítéli az uzsorát: „Mély tisztelettel tanácsot kértél tőlünk, vajon azt a személyt a lelki ítélőszékben uzsorásként kell-e megítélni, aki bár különben nem kölcsönözne, azzal a szándékkal ad kölcsön pénzt, hogy – bár nincs semmilyen megegyezés – a körülmények folytán mégis többet kap vissza; és vajon ugyanabba a bűnbe esik-e az, aki – ahogy köznapian mondják – nem járul hozzá másként, hogy az eskü szolgáljon zálogul, hacsak ebből – noha kényszerítés nélkül – valamilyen haszonra nem tesz szert, és vajon azt a kereskedőt hasonló bűnben kell-e elítélni, aki áruit sokkal magasabb áron adja, ha a kifizetés teljesítésére hosszabb időtartamú haladékot ad, mint ha közvetlenül utána megfizetik neki az árát. Hogy mihez kell magunkat tartanunk ezekben az esetekben, világosan megtudjuk Lukács evangéliumából, amelyben ki van mondva: adjatok kölcsön, és semmi viszonzást ne várjatok [vö. Lk 6,35]. Mivel a törvény tiltja az uzsorát és a feleslegben való dúskálást, az ilyen embereket a bennük lévő nyereségvágy miatt úgy kell megítélni, hogy rosszul cselekszenek, és a lelki ítélőszékben hatékonyan rá kell vezetni őket, hogy mindazt, amit így kaptak, térítsék vissza.”³⁵

33 Denzinger–Hünemann 252-253.: 747. pont. Vö. Fila–Jug 207.: 747. pont.

34 Denzinger–Hünemann 254-255.: 753. pont; és Fila–Jug 209.: 753. pont.

35 Denzinger–Hünemann 257-258.: 764. pont. Vö. Fila–Jug 212.: 764. pont (a Denzinger–Hünemann-ban a cím: A kamatszédés; a Fila–Jug-ban a cím: Az uzsora).

IX. Gergely pápa (1227-1241) a „Naviganti vel” kezdetű levélben, amelyet R. testvérnek 1227 és 1234 között írt, az alábbiakat fogalmazta meg: „Aki hajóznak vagy vásárba menőnek meghatározott mennyiségű pénzt ad kölcsön azért, mert veszélyt vállal magára, nem számít uzsorásnak, ha valamit a kölcsönadott pénzen felül is majd visszakup. Az sem, aki tíz szoliduszt ad, hogy más időben ugyanannyi mennyiségű gabonát, bort és olajat adjanak vissza: ezek, bár akkor többet érnek, az, hogy vajon a teljesítés idején többet vagy kevesebbet fognak érni, valószínűleg kétséges: ezért nem kell uzsorásnak tekinteni. E kétség annak is mentségül szolgál, aki posztóárut, gabonát, bort, olajat vagy más portékákat ad el, hogy akkori értéküknél többet kapjon ugyanezekért meghatározott határidőben, ha azokat a szerződéskötés idején nem volt szándéka eladni.”³⁶

Az V. Kelemen pápasága (1305-1314) idején tartott Vienne-i zsinat (XV. egyetemes zsinat: 1311. október 16. – 1312. május 6.) az „Ex gravi ad Nos” kezdetű rendelkezéssel kimondta: „Ha valaki abba a tévedésbe esne, és makacsul azt merészeli állítani, a kamat szedése nem bűn, elrendeljük, hogy őt eretnekként kell megbüntetni.”³⁷ („Ha valaki abba a tévedésbe esne, hogy makacsul azt merészeli állítani, az uzsora szedése nem bűn, elrendeljük, hogy őt mint eretneket kell megbüntetni.”³⁸)

A III. Callixtus pápa (1455-1458) által a magdeburgi, naumburgi és halberstadti püspöknek, 1455. május 6-án kiadott „Regimini universalis” kezdetű rendelkezés, amely az 1425. július 2-án V. Márton pápa (1417-1431) által – a trieri, a lübecki és az olmützi püspöknek – kelt „Regimini universalis” kezdetű bulla megerősítése, a következőket foglalja magában: „Egy, a minap hozzánk benyújtott folyamodvány azt tartalmazta, hogy bár annyi ideje már, hogy az ellenkezőjének az emlékezete sem létezik, Németország különböző vidékein, az emberek általános hasznára ugyanezen vidékek lakosai és telepesei közt olyan ... szokás gyökeresedett meg és terjedt el, hogy maguk a lakosok és a telepések, ill. közülük azok, akiknek a helyzetük és a kártalanításuk érdekében hasznosnak látszott, hozzászoktak, hogy a javaikból, házaikból, szántóföldjeikből, ingatlanaikból, földbirtokaikból és örökségeikből keletkező évenkénti jövedelmeket, ill. járadékokat márkában, forintban vagy garasban, az éppen azokon a vidékeken járatos pénznemben eladják, és egy-egy ilyen márkáért, forintért vagy garasért, azoktól, akik ezeket akár mint jövedelmet, akár mint járadékot megvásárolták, egy meghatározott és megfelelő vételárat kapnak – aszerint, amint maguk az eladók és a vevők az erről szóló szerződésekben egymás között megállapodtak; hatályosan kötelezve vannak az előbb mondott jövedelem és járadékok kifizetésére, amelyek az előbb megnevezett házakból, földekből, szántóföldekből, ingatlanokból, földbirtokokból és örökségekből (amelyek ezekben a szerződésekben pontosan le vannak írva) származnak, azoknak az eladóknak a javára; mindezt azzal a feltétellel, hogy ők azon arányos résznek megfelelően, amely szerint a

36 Denzinger–Hünemann 283-284.: 828. pont. A Denzinger–Hünemann-ban a cím: A kamatszédés; a Fila–Jug 235-236.: 828. pontban a cím: Az uzsora.

37 Denzinger–Hünemann 299.: 906. pont.

38 Fila–Jug 250.: 906. pont (a Denzinger–Hünemann-ban a cím: A kamatszédés; a Fila–Jug-ban a cím: Az uzsora).

mondott vevőknek ezt a tőlük kapott pénzt egészében vagy részben visszaadják, a megtérített pénzről illető jövedelmeknek és járadékoknak a megfizetésétől teljesen szabadok és mentesek legyenek; ellenben a vevők, még ha az ilyen fajta javak, a házak, a földek, a szántóföldek, a földbirtokok, és az örökségek az idő haladtával a mindenoldalú leromlás vagy pusztasággá válás szegényletes állapotába esnének is vissza, a pénzt magát, még ha perelnék is, nem lennének képesek visszakövetelni. Egyesek mégis határozatlanul fontolgatják azt a nyugtalanító kételyt, vajon az ilyen szerződéseket megengedhetőnek kell-e tartani. Ezért némelyek ürügyül felhasználva, hogy azok uzsorások, keresik az alkalmat, hogy ne fizessék meg az ilyen jövedelmeket és javadalmakat, amire pedig kötelezve vannak. ... Mi tehát, ... hogy a kétértelműség minden kételyét eloszlassuk ezekben a dolgokban, apostoli tekintélyünkkel kijelentjük a jelenlegi írásban felsoroltak szerint, hogy az előjáróban mondott szerződéseket megengedettnek és a joggal megegyezőnek tartjuk, és ugyanezek az eladók hatályosan kötelezve vannak a mondott szerződések szövege szerint, kizárva minden akadékoskodó ellenmondást, a járadékokat és a jövedelmeket kifizetni.”³⁹

X. Leó pápa (1513-1521) az V. Lateráni zsinaton (XVIII. egyetemes zsinat: 1512. május 3. – 1517. március 16.) – 1515. május 4-én – kibocsátotta az „Inter multiplices” kezdetű bullát, tekintettel arra, hogy noha korábban már több pápai rendelet született a „Montes pietatis” (zálogházak) támogatására, kétségek merültek fel annak módját illetően, ahogyan ezek az intézmények a veszteségmentességet fenntartották.⁴⁰ A bulla tanúsága szerint: „Jónéhány magiszter és doktor úgy vélekedik, hogy azok a zálogházak nem megengedettek, amelyekben a kölcsönadott pénzen felül, egy meghatározott idő elteltével, ennek a zálogháznak az alkalmazottai segítségével maguktól a szegényektől, akiknek kölcsönt adtak, fontonként valamit még követelnek, és ezért az uzsora bűne alól ... nem tudják magukat tisztázni, minthogy a mi Urunk, Lukács evangélista tanúsága szerint [Lk 6,34k] nyílt parancsban kötelezett minket, hogy ne tápláljunk reményt a kölcsönadott pénzen felül semmire. Ugyanis éppen az az uzsora megfelelő értelmezése, amikor ti. egy dolog használata folytán, amely nem hajt sarjat, minden fáradság, minden költség vagy minden veszély nélkül törekszenek haszonra és termésre szert tenni... Sokan mások azonban ezzel ellentétben azt állítják, hogy azok a zálogházak megengedettek; (csupán csak) a kölcsönadás címén semmit ne kérjenek...; mégis ugyanazon házak veszteségmentesség céljából, ti. a zálogházak alkalmazottainak és a házak szükséges karbantartásához tartozó összes dolgoknak a költségeire, a zálogházak ilyesfajta nyeresége nélkül, és hát mérsékeltlen és a szükségletnek megfelelően, szabadon lehet azoktól, akik az ilyen kölcsön folytán előnyben részesülnek, valamit a kiadott pénzüsszegen felül igényelni és kapni, minthogy jogszabályban van, hogy aki az előnyt élvezi, annak a terhet is éreznie

39 Denzinger–Hünemann 352-353.: 1355-1357. pontok. A Denzinger–Hünemann-ban a cím: Kamatszédés és járadéki szerződés; a Fila–Jug 301-302.: 1355-1357. pontokban a cím: Uzsora és járadéki szerződés.

40 Denzinger–Hünemann 362-363.

kell⁴¹, különösen ha ehhez még apostoli tekintély is adódik hozzá. Ezt a véleményt pedig elődeink, a boldog emlékeztű II. Pál, IV. Sixtus, VIII. Ince, VI. Sándor és II. Gyula római pápák kimutathatóan elfogadták. Mi ... tekintetbe akarjuk venni egyik részről az igazságosság iránti buzgóságot, hogy ne nyíljk meg az uzsorák örvénye, de a másik részről a jámborság és igazság szeretetét is, hogy segítségére kell lenni a szegényeknek mindkét részről pedig dicsérve az ő fáradozásukat ... ezért a szent zsinat egyetértésével kinyilvánítjuk és elhatároztuk, hogy az előbb említett »jámborság hegyei«, amelyeket a köztársaságok alapítottak és az Apostoli Szék tekintélye ... megerősített, amelyekben kiadásaik fedezésére és a veszteségesség elkerülésére elfogadnak valami mérsékelt összeget, csakis az alkalmazottak fizetésére, és – mint az előbb utaltunk rá – egyéb a zálogházak karbantartására szolgáló kiadások fedezésére, csupán csak azok veszteségének mentessége végett, a kiadott pénzen felül ugyanezen zálogházak nyereszkezdése nélkül, sem a jellegükben nem mutatnak semmi rosszat, sem bűn elkövetésére nem ingerelnek, és semmilyen módon nem lehet elmarasztalni, sőt inkább érdem és dicsérendő és méltánylandó az ilyen kölcsön, és a legkevésbé sem számíthat uzsorának. ... Azt akarjuk tehát, hogy mindenkit, ... aki a jelen formában kiadott nyilatkozat és ünnepélyes rendelet ellen ezután prédikálni, ill. szóban vagy írásban vitatkozni merészel, mivel ezzel már ki is mondta magára az ítéletet, kiközösítés büntetése ... sújtsa.”⁴²

Szent V. Piusz pápa (1566-1572) az 1571. január 28-ai – pénzváltásról szóló – „In eam pro nostro” kezdetű rendelkezésével az alábbiakat mondta ki: „Először tehát mindazokat a váltásokat ítéljük el, amelyeket színleltnek (másképpen száraznak) neveznek, és úgy gondolják ki, hogy a szerződők azt színlelik, hogy meghatározott vásárokon vagy más helyeken pénzváltást bonyolítanak le; ezeken a helyeken, akik pénzt kapnak, átadják ugyan a váltólevelet, de nem adják ki (formálisan), vagyha kiadják érvényességi idejük leteltével hatályukat veszve kerülnek vissza; vagy úgy is van, hogy miután semmi ilyen levelet nem adtak át, a pénzt végül is egy különbözettel ott követelik vissza, ahol a szerződést megkötötték: mert akik adnak és akik kapnak, azok egészen kezdettől fogva így egyeztek meg, vagy biztosan ilyen volt a szándék, és senki sincs, aki a vásárokon vagy a fent mondott helyeken az ilyen módon elfogadott leveleket kifizetné. Ehhez a gonosz-sághoz hasonló az is, amikor pénzt adnak át akár letéti, akár más címen kitalált váltó fejében, hogy később ugyanazon a helyen vagy másutt azt nyereséggel adják vissza. De azokban a pénzváltási műveletekben is, amelyeket dologiagnak (valóságosoknak) neveztek el, néha, ahogyan azt nekünk mondták, a pénzkölcsönzők a visszafizetés kitűzött határidejét kitolják, mert hallgatólagos vagy kifejezett megegyezés alapján ebből haszonra tesznek szert, még ha az csak ígérve volt is. Kinyilvánítjuk, hogy ez mind kamat-haszonyételre szolgál, és szigorúan megtiltjuk, hogy így történjk.”⁴³

41 *Regulae iuris*, in VIII. Bonifác, *Liber Sextus Decretalium* V Appendix, regula 55 (Frdb 2,1123).

42 Denzinger–Hünemann 363-364.: 1442-1444. pontok. Vö. Fila–Jug 311-312.: 1442-1444. pontok (a Denzinger–Hünemann-ban a cím: A kamatszedeés és a „Montes pietatis”; a Fila–Jug-ban a cím: Az uzsora és a „Montes pietatis”).

43 Denzinger–Hünemann 440-441.: 1981-1982. pont. Vö. Fila–Jug 386-387.: 1981-1982. pont. („Vál-

VII. Sándor pápa (1655-1667) idején, a Szent Offícium 1666. március 18-án kelt rendelete – egyebek mellett – elítélte azt a tételt, amely szerint: „Megengedett dolog, hogy a hitelező valamit a kölcsönön felül is igényeljen, ha kötelezi magát, hogy a kölcsönadott pénzt nem követeli vissza egy meghatározott ideig.”⁴⁴

Boldog XI. Ince pápa (1676-1689) idején, a Szent Offícium 1679. március 2-án kelt rendelete a következő tételeket is elítélte: „Az ún. »mohatra«⁴⁵ szerződés megengedett, még ugyanannak a személynek a tekintetében is, és olyan visszavásárlási szerződéssel együtt is, amelyet már eredetileg is haszonszerzési szándékkal kötöttek.”;⁴⁶ „Mínthogy a készpénz értékesebb, mint az, amit majd később fizetnek meg, és senki sincs, aki ne tartaná többre a meglevő pénzt a várhatónál, a hitelező igényelhet valamit a tőkájén felül is a kölcsönvevőtől, és ezen a címen mentesül az uzsora (vádja) alól.”;⁴⁷ „Nem uzsora, ha valaki a tőkén felül valamit mint a jóakaratból és a hálából eredően kötelező dolgot kíván (az adósától); csak, ha azt mint az igazságosság szerint járó dolgot követeli.”⁴⁸

XIV. Benedek pápa (1740-1758) 1745. november 1-jén bocsátotta ki a „Vix pervenit” kezdetű körlevelet Itália püspökeinek, amely az uzsoráról szól:

tőgyleteken az adóságlevelekkel történő, nyereséget hozó pénzkereskedelmet értjük. Az ún. száraz vagy színlelt, azaz fedezetlen váltásokban kamatszédést láttak.” – Denzinger–Hünermann 440. Vö. Fila–Jug 386.: „Cambiumon értjük a pénzváltó műveleteket, az adóságleveleket a pénzváltó valamilyen hasznával: a valóságos pénzváltásnak ellentette az ún. száraz vagy színlelt váltás, amely önmagában tekintve palástolt uzsora.”). Ad színleltség: vö. egyes törvényeknek az uzsoratevékenységgel szembeni fellépést elősegítő módosításáról szóló 2008. évi CXV. törvény 2. §-ához fűzött indokolás, az uzsorával összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXXIV. törvény általános indokolása, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 381. §-ához fűzött indokolás.

44 Denzinger–Hünermann 456.: 2062. pont. Vö. Fila–Jug 402.: 2062. pont.

45 Ld. Denzinger–Hünermann 1095.: „Így nevezik Spanyolországban a viszonteladás egy fajtáját, amelyet a következő példa szemléltet: Lázárnak sürgősen szüksége van pénzre, pl. 100 tallerra. Mínthogy azonban senkit sem talál, aki neki kamatmentesen pénzt akarna kölcsönadni, egy Grassus nevű kereskedőtől hitelben, valamely későbbi időpontban kifizetendő pénzért árut vesz egy magasabb, 110 talléros áron, és ugyanezt az árut (amelyre Lázárnak a legkevesbé sincs szüksége) azonnal eladja Grassusnak egy alacsonyabb áron, 100 tallérért, azzal a feltétellel, hogy Grassus ezt a pénzüsszeget rögtön készpénzben odaadja. A legtöbb moralista véleménye szerint az ilyen szerződés nem volt más, mint burkolt uzsora.”. Vö. Fila–Jug 407.: „»Mohatrá«-nak hívják Spanyolországban a vissza-eladás egy fajtáját, amelyet a következő példa szemléltet: Lázárnak késedelem nélkül szüksége van pénzre, pl. 100 aranyforintra. Mínthogy azonban senkit sem talál, aki neki haszon nélkül pénzt akarna kölcsönadni, egy Crassus nevű kereskedőtől haszonbért vesz a legmagasabb áron, 110 aranyforintért, olyan pénzen, amelyet egyelőre kölcsönvett, és aztán valamikor meg kell adnia, és ugyanezt a haszonbért (amelyre Lázárnak a legkevesbé sincs szüksége) azonnal vissza-eladja Crassusnak a legalacsonyabb áron, 100 aranyforintért, azzal a feltétellel, hogy Crassus ezt a pénzüsszeget rögtön megszámlolva oda adja. A legtöbb moralista véleménye szerint az ilyen szerződés nem volt más, mint burkolt uzsora.”.

46 Denzinger–Hünermann 461.: 2140. pont. Vö. Fila–Jug 407.: 2140. pont.

47 Denzinger–Hünermann 462.: 2141. pont. Vö. Fila–Jug 408.: 2141. pont: „Mínthogy a megszámlolt pénz értékesebb, mint megszámlolandó, és senki sincs, aki ne tartaná nagyobbra a pénzt, ami jelenvaló, mint ami majd csak a jövőben lesz, a hitelező igényelhet valamit a tőkájén felül a kölcsönvevőtől, és ezen a címen mentesül az uzsora alól.”.

48 Denzinger–Hünermann 462.: 2142. pont. Vö. Fila–Jug 408.: 2142. pont: „Nem uzsora, amíg a tőkén felül valamit mint a jóakaratból és a hálából eredően kötelező dolgot kívánnak; hanem csak ha úgy igénylik, mint ami igazságosság szerint jár.”.

„1. [Az uzsora fogalma:] A bűnnek az a neme, amelyet uzsorának hívnak, és amelynek tulajdonképpen a kölcsönszerződésben van a helye, abban rejlik, hogy valaki azt akarja, hogy a fent nevezett kölcsönből – amely természeténél fogva csupán a kölcsönadott összeg visszatérítését foglalhatná magában –, többet adjanak neki vissza, mint amennyit tőle kaptak, és ezért azt állítja, hogy a tőkén kívül valamilyen nyereség is megilleti őt, amelyre maga a kölcsön szolgáltat indokot. Ezért minden ilyen nyereség, amely a kölcsönadott pénzen felül van, tilos és uzsora jellege van.

2. Ennek a szégyenfoltnak a tisztára mosása céljából pedig semmit sem lehet felhozni; akár arról legyen szó, hogy ez a nyereség nem a mértéket meghaladó és túlzott, hanem mérsékelt, nem nagy, hanem csekély; akár arról, hogy az, akitől azt a nyereséget csupán a kölcsön címén követelik, nem szegényen, hanem gazdagon, és a neki kölcsönadott összeget kihasználatlanul hagyni nem fogja, inkább magas anyagi hasznot elérve arra fogja használni, hogy vagyont növelje, új ingatlanokat vásároljon vagy jövedelmező üzleteket kössön. Bizonyított, hogy a kölcsön törvénye ellenére cselekszik – amely szükségszerűen az adott összeg és a visszaadott összeg egyenlőségén alapszik – az, aki – miután ezt az egyenlőséget elfogadta –, valakitől magának a kölcsönnek az erejével, amelynek pedig az egyenlőség révén már eleget tettek, nem áll még valami többletet követelni: és ennél fogva, ha ezt megkapta, kénytelen lesz visszaadni, annak az igazságosságnak a kötelező ereje folytán, amelyet csereigazságosságnak neveznek, és amelynek az a szerepe, hogy az emberi szerződésekben kinek-kinek az őt megillető egyenlőséget egyrészt sértetlenül megőrizze, másrészt, ha ez nem történt volna meg, pontosan helyreállítsa.

3. Mindazonáltal azonban egyáltalán nem tagadjuk, hogy a kölcsönszerződéssel együtt néha bizonyos egyéb, ahogy mondják, jogcímek is együtt járhatnak, amelyek általában egyáltalán nem magának a kölcsönnek a belső és elidegeníthetetlen természetéből fakadnak, és amelyekből teljesen igazságos és törvényes ok adódik, mely alapján a kölcsönből eredően visszajáró összegben fölül szabályszerűen valamivel többet lehet követelni. Ugyanígy azt sem tagadjuk, hogy mindenkinek lehetősége van arra, hogy pénzt gyakran és jól fektesse be és használja fel a kölcsön természetétől teljesen különböző természetű más szerződések révén: akár hogy évi jövedelmet szerezzen magának, akár arra is, hogy megengedett árukereskedelmet és nagykereskedelmet folytasson, és ugyanabból tisztes nyereséget szerezzen.

4. Amint azonban bizonyos, hogy ily fajta szerződések annyi különböző fajtájában, ha valakinek az egyenlősége nem érvényesül, minden, ami az igazságoshoz túl elfogadásra kerül, ha uzsorára nem is utal (azért, mert semmilyen, sem nyílt, sem burkolt kölcsönről nincs szó), de bizonyosan tudható, hogy kétségkívül egy másik igazi igazságtalanságról van szó, ami ugyanígy a kártérítés terhére hozza magával: – így aztán, ha minden szabályosan történik, és az igazságosság mérlegén megmértetik, nem kétséges, hogy ugyanazokban a szerződésekben sokféle megengedett módszer és rendszabály áll rendelkezésre, hogy az emberek adás-vételi ügyeit és magát a gyümölcsöző kereskedelmet a köz javára sértetlenül megőrizték és gyarapítsák. Távol legyen ugyanis a keresztények gondolkodásától, hogy úgy vélekedjenek, csak uzsora vagy hasonló, helytelen jogtalan-

ságok segítségével virágozhatnak a nyereséges üzletek; minthogy ezzel ellentétben magából az isteni kinyilatkoztatásból tanultuk meg, hogy »a népet felemeli az igazságosság, a bűn azonban nyomorúságossá teszi a népet« [Péld 14,34].

5. De arra gondosan oda kell figyelni, hogy bizonyos emberek tévedve és megfontolatlanul meggyőzhetik magukat arról, hogy mindig találhatók, és mindenütt jelen vannak vagy a kölcsönrel együtt más törvényes jogcímek, vagy, a kölcsöntől függetlenül is, más igazságos szerződések; és vagy ezeknek a jogcímeknek, vagy szerződéseknek alapján, ahányszor csak pénzt, gabonát vagy más ilyen nemű javat bárki másnak kölcsönöznek, annyiszor vehetnek el az épségben meglévő és biztos kölcsönadott pénzen túl valamenynyit, mérsékelt többletet is. Aki így gondolkodik, nemcsak az isteni tanításokkal és a katolikus Egyháznak az uzsoráról vallott megítélésével, hanem magával az általános emberi igazságérzettel és természetes ésszel is kétségkívül ellenkezésbe fog kerülni. Ugyanis legalább az nem maradhat senki előtt rejtve, hogy az ember sok esetben tartozik a másinak egyszerű és pusztán kölcsönrel a segítségére sietni, különösképpen mivel maga Krisztus Urunk tanít erre: »Ne fordulj el attól, aki kölcsönt akar kérni tőled« [Mt 5,42]: és hogy hasonlóképpen sok olyan körülmény van, amikor egy kölcsön mellett nem lehet helye semmilyen más igazi és igazságos szerződésnek. Aki tehát törődni akar a saját lelkiismeretével, előbb vizsgálja meg gondosan, valóban van-e a kölcsönrel együtt más, igazságos jogcím, illetve igazán igazságosan járul-e a kölcsönhöz még másik, attól különböző szerződés is, amelyből kifolyólag az általa kívánt haszon minden szeplőtől mentes és szabad lehet.⁴⁹

VIII. Piusz pápa (1829-1830) 1830. augusztus 18-ai audienciáján, amikor Rennes (Franciaország) püspökét fogadta, szóba került az uzsora: „Előterjesztés: [A gyóntatók véleménye nem egyezik] azon nyereség tekintetében, ami olyan pénzből származik, amelyet gazdagodás céljából kereskedőknek adtak kölcsön. A »Vix pervenit« [vö. 2546-2550] körlevél értelméről éles vita folyik. Mindkét oldalról ki-ki döntő érveket hoz fel a nyereséget helyeslő vagy elutasító véleménye védelmében. Ezért sok a panasz, a vizsály, ezért tagadják meg a szentségeket a legtöbb, ehhez a gazdagodási módhoz ragaszkodó kereskedőtől, és ugyanebből számtalan lelki kár is származott már. Hogy a lelki károkkal szembeszálljanak, egyes gyóntatók úgy vélik, képesek a két vélemény közötti közbülső úton haladni. Ha valaki ilyenfajta nyereséggel kapcsolatos tanácsot kér tőlük, azt megkísérlik lebeszélni róla. Ha a gyónó kitart abban a szándékában, hogy pénzt ad kölcsön kereskedőknek, és azzal védekezik, hogy az ilyen kölcsönt helyeslő véleménynek sok pártfogója van, ezenkívül pedig a Szentszék, melyet nem egyszer kérdeztek meg az ügyben, soha el nem ítélte: akkor aztán ezek a gyóntatók azt követelik a gyónótól, hogy ígérje meg: gyermeki engedelmisséggel fogja a pápa döntésének, amikor az megszületik, alávetni magát, akármilyen értelmű is legyen; ezen ígélet birtokában aztán nem tagadják meg a feloldozást, bármennyire is valószínűbbnek hiszik az ilyen kölcsönt ellenző vélemény helyességét. Ha a gyónó az így kölcsönadott pénzből szerzett nyereségről nem vall,

49 Denzinger–Hünemann 502-504.: 2546-2550. pontok. Vö. Fila–Jug 448-449.: 2546-2550. pontok.

és jóhiszeműnek látszik: ezek a gyóntatók, még ha máshonnan tudják is, hogy hasonló nyereséghez jutott, vagy most is jut, feloldozzák, és semmilyen kérdést nem tesznek fel erre a dologra vonatkozóan, ha attól félnek, hogy a gyónó, amennyiben figyelmeztetik, nem lesz majd hajlandó az ilyen nyereséget visszaszolgáltatni vagy attól tartózkodni. Kérdés: 1. Vajon igazolható-e az utóbbi gyóntatók eljárása? 2. Vajon buzdíthat-e más, hozzá tanácsért forduló szigorúbb gyóntatókat arra, hogy az előbbieket eljárását kövessék, amíg a Szentszék erről a kérdéstről kifejezett döntést nem hoz? A pápa válasza: Ad 1. – Nem kell őket bolygatni. Ad 2. – Lásd az első választ.”⁵⁰

XVI. Gergely pápa (1831-1846) idején, a Szent Officium a nizzai püspöknek adott, 1838. január 17-ei válasza szerint: „Kérdés (1837. szeptember 9-én): Vajon azok a gyónók, akik csakis törvényes jogcímen – kölcsönből – kételkedő vagy rossz lelkiismerettel mérsékelt nyereséghez jutottak, szentségileg feloldozhatók-e anélkül, hogy a visszafizetés bármilyen terhét el kellene vállalniuk, amennyiben kételkedve vagy rossz lelkiismerettel elkövetett bűnüket őszintén fájlalják és készek arra, hogy gyermeki engedelmességgel teljesítsék a Szentszék rendeleteit? Válasz: Igen, csak legyenek készek a Szentszék rendeleteinek teljesítésére.”⁵¹

IX. Piusz pápa (1846-1878) idején, a Hitterjesztési Szent Kongregáció 1873-ban eligazítást adott a kölcsönből származó nyereségről:⁵² „Következtetés [az eligazításban idézett összes megoldás eredményeképpen]:

1. A kölcsönből származó nyereséggel kapcsolatban általában érvényes, hogy a kölcsönből fakadóan, vagyis közvetlenül és pusztán annak mibenléte alapján semmi (nyereségre) törekedni nem lehet.

2. A tőkén felül valamennyit bevételezni akkor megengedett dolog, ha a kölcsönhöz valami külső, a kölcsön természetével általában összefüggésben nem lévő és ahhoz hozzá nem tartozó jogcím járul.

3. Ha bármilyen más jogcím hiányzik, úgy mint: *késedelmes nyereség, kár felmerülése és a tőke elvesztésének veszélye vagy szokásostól eltérő fáradságok vállalása a kiadott pénz visszaszerzése érdekében*, a gyakorlatban a civil jog egyetlen okát is elégségesnek tekintetik mind a hívők, mind gyóntatóik, akiknek tehát ezt a dolgot illetően gyónóikban nyugtalanságot kelteniük nem szabad, amíg ez a kérdés a bíróság előtt függőben van, és felőle még a Szentszék sem határozott egyértelműen.

4. Ennek a gyakorlatnak túrésát a legkevésbé sem lehet abból a célból kiterjeszteni, hogy a szegényekkel szemben alkalmazott bármilyen csekély uzsora vagy a mértéktelen és természetes egyenlőség határait meghaladó uzsora jogosnak tűnjék.

5. Végezetül pedig, ezt, hogy az uzsorának milyen mértéke mértéktelen és túlzott, és mi az, amit igazságosnak és mérsékeltnek nevezhetünk, általában meghatározni nem

50 Denzinger–Hünemann 540-541.: 2722-2724. pontok. Vö. Fila–Jug 487.: 2722-2724. pontok.

51 Denzinger–Hünemann 544.: 2743. pont. Vö. Fila–Jug 490.: 2743. pont.

52 Denzinger–Hünemann 595.: „Az eligazítás nagyrészt 11 dokumentumot ismétel, melyek a kölcsönzésből származó kamatnyereségről szólnak. Egy külön határozatot csatoltak hozzá, mely körvonalaiiban tartalmazza az elveket.”

lehet, mivel, tekintetbe véve a helyek, a személyek és az idők összes és egyenként vett körülményeit, azt minden egyes esetben külön kell mérlegelni.”⁵³

Az 1917. évi Codex Iuris Canonici⁵⁴ 1543. kánonja szabályozza a kölcsönt, ezen belül a kamatra adott kölcsönt: „Si res fungibilis ita alicui detur út eius fiat et postea tantundem in eodem genere restitatur, nihil lucri, ratione ipsius contractus, percipi potest; sed in praestatione rei fungibilis non est per se illicitum de lucro legali pacisci, nisi constet ipsum esse immoderatum, aut etiam de lucro maiore, si iustus ac proportionatus titulus suffragetur.”

Bánk József Kánoni jog című könyvének 1963-ban napvilágot látott II. kötetében a kamatra adott kölcsönről (mutuum cum foenore) a következőket olvashatjuk: „Tágabb értelemben vett kölcsön, vagyis olyan szerződés, amellyel helyettesíthető dolgot másnak kölcsön adunk azzal a kikötéssel, hogy az mérsékelt hasznot (lucrum) köteles adni valamilyen címen. E cím lehet: törvény, damnum emergens, lucrum cessans, periculum sortis, poena conventionalis. A kamat per se nem tilos, de mérsékeltnek kell lennie (c. 1543.). A kamatot a helyi, személyi és kor követelményei szerint szokás megállapítani, amelyet a lelkiismeretes ember általánosan elfogadott ítélete állapít meg. Az adós szorultsága, kényszerhelyzete miatt a kamatot nem szabad felemelni. A túlzó kamatot a kölcsönös igazságosság nevében vissza kell szolgáltatni (uzsora).”⁵⁵

Az 1917. évi Codex Iuris Canonici 2354. kánonja az uzsorát (vegyes fórumú büntettként) büntetni rendelte: „§ 1. Laicus qui fuerit legitime damnatus ob delictum homicidii, raptus impuberum alterutrius sexus, venditionis hominis in servitutum vel alium malum finem, usurae, rapinae, furti qualificati vel non qualificati in re valde notabili, incendii vel malitiosae ac valde notabilis rerum destructionis, gravis mutilationis vel vulnerationis vel violentiae, ipso iure exclusus habeatur ab actibus legitimis ecclesiasticis et a quolibet munere, si quod in Ecclesia habeat, firmo onere reparandi damna. § 2. Clericus vero qui aliquod delictum commiserit de quibus in § 1, a tribunali ecclesiastico puniatur, pro diversa reatus gravitate, poenitentibus, censuris, privatione officii ac beneficii, dignitatis, et, si res ferat, etiam depositione; reus vero homicidii culpabilis degradetur.”

53 Denzinger–Hünemann 595.: 3105-3109. pontok. Vö. Fila–Jug 543.: 3105-3109. pontok. A kamattal kapcsolatos differenciált megközelítés – eltérő módon – az állami szabályozásban is tükröződik: pl. a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 232. §, 301-301/A. §, 523. § (2) bekezdés, és a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 6:47-48. §, 6:106. §, 6:130. §, 6:132. §, 6:155. §, 6:189. §, 6:383. §, 6:388. §, 6:405. §, 6:407. § (2) bekezdés, 6:534. § (1) bekezdés (ld. pl. magánszemélyek közötti szerződés – gazdálkodó szervezetek, vállalkozások közötti szerződés szerint).

54 Az 1917. évi CIC-hez, előzményeihez, létrejöttéhez, tartalmához, hiteles magyarázatához ld. pl. Sipos István, *Az új egyházi törvénykönyv főbb vonásai és újításai*, Wessely és Horváth könyvnyomdájából, Pécs, 1918. (260) 1-17.; Kérészy Zoltán, *Katolikus egyházi jog, A Codex iuris canonici alapján I.* (Tudományos Gyűjtemény 23.), A Danubia kiadása, Pécs, 1927. (336) 168-191.; Erdő Péter, *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7.), SZIT, Budapest, 42005. (878; ISBN 963 361 716 2, ISSN 1586-0302) 64-75.

55 Bánk József, *Kánoni jog II. Igazgatási jog, Eljárás jog, Büntetőjog*, SZIT, Budapest, 1963. (988) 407. Az egyházi vagyonszerekről ld. uo. 358-407.: 1917. évi CIC 1489-1551. kánonok (ad világi jog kanonizációja: 1529. kánon; ad haszonkölcsön: 1537. kánon); Sipos István, *Az új egyházi törvénykönyv főbb vonásai és újításai*, Wessely és Horváth könyvnyomdájából, Pécs, 1918. (260) 195-201.

Sipos István *Az új egyházi törvénykönyv főbb vonásai és újításai* című könyve alapján: „Az a laikus, akit törvényesen elítéltek emberölés, bármilynemű serdületlen elrablása, rabszolgakereskedés, uzsora, rablás minősített, vagy bár nem minősített, de nagyobb lopás, gyújtogatás, rosszakaratú súlyos rombolás, súlyos csonkítás, sebesítés vagy erőszak⁵⁶ miatt, eo ipso ki van zárva minden egyházi jogi cselekményből és minden egyházi tisztségből és kártérítésre köteles. Ha pedig egyházi személy követi el ezeket, vezekléssel, censurával, privatioval, esetleg letétellel, vétkes emberölésért pedig degradatioval büntetessék (2354.)”⁵⁷

Bánk József *Kánoni jog* című könyvének II. kötetében a 2354. kánonnal kapcsolatban az alábbiak szerepelnek: „Több büntett van, amely egyaránt megzavarja az egyházi és állami rendet. Mindkét hatalom érdeke tehát, hogy ezeket megfékezze. Hajdan mindkét hatalom büntetéseket állapított meg e büntettekre, és az adott esetben a ratio praeventionis érvényesült. Jelenleg az a helyzet, hogy ha világi személy követi el, akkor a világi hatalom büntet, ha egyházi személy, aki bírói kiváltsággal bír, akkor elvben az Egyház magának vindikálja a jogot, hogy felette bíraskodjék. De facto azonban a klerikusok hasonló büntetteiben is a világi bíróságok ítéleznek.”⁵⁸

A jelenleg hatályos, 1983. évi Codex Iuris Canonici az uzsorát nem rendeli büntetni,⁵⁹ az érvénytelenség azonban továbbra is áll, ugyanis az 1290. kánon kimondja, hogy:

---

56 „Az egyház a mixti fori büntettekben ép úgy illetékesnek tartja az eljárásra magát, mint az államot, és azt a vádlót, aki az egyházi bíró elé vitt bűnvádat a világi bíróság elé terjeszti, azzal sújtja, hogy egyéb (a 2222. kánon szerint való) büntetések mellett megfosztja keresetjogától az egyházi fórumban ugyanazon személlyel szemben ugyanazon ügyben (1554.)” – Sipos István, *Az új egyházi törvénykönyv főbb vonásai és újításai*, Wessely és Horváth könyvnyomdájából, Pécs, 1918. (260) 235.

57 Sipos István, *Az új egyházi törvénykönyv főbb vonásai és újításai*, Wessely és Horváth könyvnyomdájából, Pécs, 1918. (260) 234-235. (ld. még uo. 250-252.).

58 Bánk József, *Kánoni jog II. Igazgatási jog, Eljárási jog, Büntetőjog*, SZIT, Budapest, 1963. (988) 830. /Ld. még uo. 831.: „a) Ha világi a tettes, a jogos büntetést a világi bíróság szabja ki, amelyet az Egyház egyszerűen elismer. b) Az Egyház ezenkívül kizárja 1. az actus legitimus élvezetéből és 2. minden egyházi hivatal betöltéséből (c. 2354. § 1. 1. s.). c) Ha a tettes egyházi személy, az egyházi bíróság jár el ellene és a következő büntetések jöhetnek szóba. [Ha azonban a világi hatóság büntet itt is, mivel nem ismeri el a privilegium fori-t, akkor az egyházi büntetés mérséklendő, vagy egészen el is hagyható (ne bis in idem: c. 2223, § 3., n. 2, 3).] 1. poenitentia, censura, hivataltól és javadalomtól való megfosztás, letétel (depositio, mint: f. s.). 2. A gyilkosságban részes egyházi személyt le kell fokozni (degradatio; f. s.)”. A 2354. kánon magyarázatához ld. még *Commentarium in Codicem Iuris Canonici VIII., Liber V De Delictis et Poenis*, Casa Editrice Marietti, Torino, 1935. (431) 299-300., 302., 311-313. [„usura est: contractus quo pecunia mutuatur cum foenore praeter casum in quibus lex canonica (c. 1543) foenus admittit; seu mutatio pecuniae cum foenore vi mutui praestando contra praescriptum c. 2543; habetur quoque usura, cum in casibus in quibus lex canonica foenus admittit, foenus quod exigitur exosum et omnino iniustum est” – uo. 312.].

59 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 381. §-a által viszont a jelenleg hatályos magyar állami szabályozás ismeri az uzsora-bűncselekményt: „(1) Aki más rászorult helyzetét kihasználva olyan különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodást köt, amely alkalmas arra, hogy annak teljesítése a megállapodás kötelezettjét, a megállapodás kötelezettjének a vele közös háztartásban élő hozzátartozóját, illetve a megállapodás kötelezettje által tartási kötelezettség alapján el-tartott személyt súlyos vagy további súlyos nélkülözésnek tegye ki, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az uzsora-bűn-

„Amit a világi jog az adott területen a szerződésekkel kapcsolatban akár általánosságban,

cselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el. (3) Uzsora-büncselekmény elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van. (4) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki az uzsora-büncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.” [ld. a törvény részletes indokolását; és Sinku Pál, A vagyon elleni büncselekmények, in Belovics Ervin, Molnár Gábor Miklós, Sinku Pál, Büntetőjog II. Különös Rész, A 2012. évi C. törvény alapján, Szerkesztő-lektor: Busch Béla, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 22013. (894, 619-674.; ISBN 978 963 258 207 8) 671-673.] Az uszoráról és káros hitelügyletekről szóló 1883. évi XXV. törvénycikk is büntetni rendelte az uszorát (vö. az uszoratörvények eltörléséről szóló 1868. évi XXXI. törvénycikk és az 1868. évi XXXI. törvénycikk módosításáról szóló 1877. évi VIII. törvénycikk): „I. Fejezet Az uzsora vétségéről 1. § A ki másnak szorultságát, könnyelműségét vagy tapasztalatlanságát felhasználva, olyan kikötések mellett hitelez vagy ad fizetési halasztást, melyek a neki vagy egy harmadiknak engedett túlságos mérvű vagyoni előnyök által adósnak, vagy a kezesnek anyagi romlását előidézni vagy fokozni alkalmasok; vagy oly mérvűek, hogy az eset körülményeihez képest, a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás közt szembeötlő aránytalanság mutatkozik: az uzsora vétségét követi el és egy hónaptól hat hónapig terjedhető fogházzal, és száz forinttól kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Ezen felül a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is együtt, vagy külön kimondható. 2. § A ki az uzsora elpálistolása végett előzetes bírói határozatot vagy egyezséget eszközöl ki; vagy az uzsora előnyeit színlett ügylet vagy váltó alakjába rejtve kötteti ki; vagy az uszoras ügyletből eredő kötelezettség teljesítését, a hitelt nyerő fél becsületének lekötésével, eskü alatt, vagy hasonló megerősítések mellett ígérteti meg magának; vagy uszoras ügyletekkel üzletszerűleg foglalkozik; vagy uzsora vétsége miatt már elítéltetett és az utolsó büntetés kiállása óta tíz estendő még el nem telt: két évig terjedhető fogházzal és négy ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel, valamint hivatalvesztéssel és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésével is büntetendő. Ezen felül az elítélt, ha belföldi és nem azon községit illetőségű, a melyben az uzsora vétségét elkövette, ezen községitől, ha pedig külföldi, a magyar állam területéről kiutasítható. 3. § Az előbbeni §-ban megállapított büntetés megfelelően alkalmazandó arra is, a ki e tényállást ismerve, uszoras követelést szerez meg és azt másra átruházza, vagy annak uszoras előnyeit maga érvényesíti. 4. § A valósággal adott érték után, 8%-ot felül nem haladó kamat (1877:VIII. törvénycikk) kikötése, elfogadása vagy érvényesítése büntető eljárás alá nem esik. 5. § Ezen törvény alkalmazandó azokra is, kik a jelen törvény hatályba lépése előtt keletkezett valamely uszoras követelést (1-2. §) a jelen törvény hatályba lépése után, a tényállást ismerve, a 4. § korlátain túl érvényesítenek; kivéve, ha az ilyen követelés iránt, a törvény hatályba lépése előtt, jogérvényes bírói határozat vagy bírói egyezés keletkezett. 6. § Ha a zálogüzlettulajdonos az 1881:XIV. tc. 11. §-a szerint megállapított díjaknál magasabbakat köteleztet, követel vagy szed, olyan körülmények között, melyek ezen cselekvényt uszora, olyan körülmények között, melyek ezen cselekvényt uszoravétségé minősítik: ellene a 7. §-ban kijelölt bíróság, a jelen törvényben meghatározott büntetésen felül, az 1881:XIV. tc. 23. §-ának második bekezdésében megállapított mellék-büntetést is alkalmazni tartozik. 7. § Az uzsora vétsége felett a bíraskodás a kir. törvényszékek hatásköréhez tartozik. 8. § Ha a büntető bíróság vádlottat az uzsora vétsége miatt elítéli, ítéletében semmisnek nyilvánítja azon ügyletet, melyben az uzsora tényálladékát ismerte fel; egyszersmind a megsemmisítés jogkövetkezményeit következőleg állapítja meg; 1. a hitelezőt illeti azon érték, melyet valósággal hitelezett; 2. az adóst illeti azon vagyoni előny, melyet a valósággal hitelezett értéken felül akár maga, akár helyette más a hitelezőnek vagy az ő részére másnak a vagyonába juttatott, és ezen vagyoni előny értékének a teljesítés napjától számítandó 6%-os kamatai. A mennyiben a fentebbi pontok szerint visszatérítendő összegek megállapítása a hitelező részére többlet eredményez, ezen többlet erejéig az eredeti követelés fedezésére szerzett biztosíték érvényben marad. 9. § Az uzsora vétsége miatt a büntető eljárásnak a sértett fél, vagy házastársa, vagy a föl- és lemenő ágbeli rokonok, illetőleg a gyám vagy a gondnok indítványa folytán van helye, s a közvádó a fennálló szabályok és törvényes gyakorlat értelmében jár el. Az indítvány a három évi elévülési határidőn belől, az 1878. évi V. tc. 112. §-ban előirt három havi határidő eltelte után is előterjeszhető és vissza nem vonható. 10. § Ha egyes községekben, vagy vidékeken az elszegényedés általánosan mutatkozik, és gyanúok merülnek fel az iránt, hogy azt az elharapódzott uzsora okozza, vagy más jelek az uzsora elharapódzására mutatnak, a közigazgatási bizottság az ügyállást megvizsgálhatja, s ha a gyanút alaposnak találja, az igazságügyministerhez indokolt felterjesztést intéz, ki annak alapján

akár különösen elrendel, továbbá amit teljesítésükkel kapcsolatban előír, azt az egyház

az eljárást hivatalból elrendelheti. Ezen rendelkezését azonban az igazságügyi minister az okok megszűntével és a közigazgatási bizottság meghallgatása után visszavonhatja; visszavonó rendelete azonban a már megindított ügyek befejezését nem akadályozza. 11. § A büntető bíróság által az uzsoravétség tárgyában hozott és jogerőre emelkedett vád alá helyezési (közvetlen idézési) határozat közlése után, a polgári bíróság az előtte folyamatban lévő eljárást felfüggeszti, és ha a per a felső bíróságok előtt van, azonnal felterjesztést tesz az iratok visszaküldése végett, és az összes periratokat átküldi a megkereső büntető bírósághoz. Ezen határozat ellen jogorvoslatnak helye nincsen. A büntető bíróság által hozott vád alá helyezési (közvetlen idézési) határozat jogerőre emelkedése előtt, a polgári bíróságoknál folyamatban lévő perbeli és végrehajtási eljárás felfüggesztésének helye nincsen; és a büntető bíróság megkeresésére, csupán az árverés foganatosítása, a lefoglalt követelésnek a végrehajtatóra átruházása és a készpénz kiutalványozása függesztetik fel. 12. § Ha a büntető eljárás nem az uzsoravétség tényálladéka hiánya, vagy nem a bizonyítékok elégtelensége, hanem más ok miatt nem tétethetik folyamatba, vagy szüntetik meg, a 9. § szerint jogosítottak keresete folytán, a polgári bíróság ítél az ügylet érvényessége felett; és ha az 1. és 2. §-ban érintett feltételek fenforgása igazoltatik, az ügyletet megsemmisíti, és annak jogkövetkezményeit a 8. § értelmében megállapítja. Ez esetben a kisebb polgári peres ügyekben való eljárás alá tartozó ügyekben is a kir. járásbíróságok a sommás eljárás szabályai szerint járnak el. 13. § Az előző § esetében, az ott megjelölt polgári bíróság határoz az íránt is, hogy a követelés behajtása egészben felfüggesztendő-e; vagy hogy a végrehajtás csupán a biztosítási intézkedésekig engedélyezendő. 14. § Uzsora vétségért nincs büntetésnek helye, ha, mielőtt a 9. § szerint jogosítottak egyike indítványát megtette volna, a tettes az általa elkövetett törvényellenességet jóvá teszi, és az adósnak, vagy jogutódainak a már megkapott uzsorás vagyoni előnyöket, a megkapás napjától számított 6%-os kamatokkal együtt, visszatéríti. 15. § Az ezen törvény alapján ítélő bíróságok, az uzsora tényálladéka megállapításánál, a törvénynek a bizonyítékok teljességére vonatkozó intézkedéseivel kötvé nincsenek. 16. § A jelen fejezet határozatai nem alkalmazhatók az olyan kereskedelmi ügyletekre, melyek bejegyzett kereskedők, mint hitelnyerők által kötöttek. II. Fejezet A hitelezési ügylet biztosításának tiltott módjáról 17. § A ki kiskorúaktól, vagy olyan személyektől, a kikre nézve a becsületszóval megerősített fizetési ígéret meg nem tartása állások elvesztését vonhatja maga után, a 2-ik § esetén kívül valamely hitelügyletből eredő kötelezettség teljesítését a becsület zálogával, becsületszóval, esküvel, vagy hasonló kifejezésekkel ígérteti meg magának és ezen ígéretet az adós ellen bármely úton felhasználja: kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Ezen kihágás felett a bíraskodás a kir. járásbíróságok hatásköréhez tartozik, melyeknél ezen törvénycikk 15-ik §-a irányadó. 18. § Az előző §-ban meghatározott büntetés alkalmazandó arra is, ki a tényállást ismerve, az ilyen módon biztosított követelést megszerzi, és a biztosítást az adós ellen a jelen törvény hatályba lépése után érvényesíti. III. Fejezet A kamatokról 19. § A kamatok elévülnek, ha a hitelező azokat három esztendő alatt nem követeli. Ezen elévülési idő azon esztendő végével kezdődik, melyben a kamatok jogilag követelhetők lettek. A jelen törvény hatályba lépése előtt lejárt kamatok tekintetében a három esztendei elévülési határidő csak azon esztendő végétől számítható, melyben ezen törvény hatályba lépett. 20. § A 19. § határozatai nem alkalmazhatók a pénzügyintézeteknél elhelyezett betételekre. 21. § Az 1877:VIII. törvénycikknek a jelen törvény által nem érintett intézkedései hatályban maradnak. Ugyanezen törvénycikknek 4. §-a pedig akkép egészítették ki, hogy a bíró 8%-nál magasabb kamatok biztosítása vagy behajtása végett végrehajtást el nem rendelhet és nem fogantathat. IV. Fejezet A kocsmai hitelről 22. § A vendéglőkben, korcsmákban és más italmérési helyiségekben – ide értve azon kereskedéseket is, melyek a szesz italoknak kicsinyben eladására joggal bírnak – kiszolgáltatót szesz italok ára iránti követelések fejében, a bíróság csak az alábbi módon meghatározott összeget ítélheti meg, és az ennél magasabb összeg sem az adósnak, sem jogutódjának követelésébe be nem számítható. Az összeg nagyságát saját kerületére nézve az illető törvényhatóság a belügyminister jóváhagyása alá terjesztendő szabályrendelettel határozza meg; ez összeg azonban két forintnál kisebb és nyolcz forintnál nagyobb nem lehet. A bírói határozattal a hitelezőnek hasontermészetű minden korábbi követelése kiegyenlítettnek tekintendő, akár képezte az kereset tárgyát, akár nem. A bírói határozattal megállapított követelés kiegyenlítése előtt újabb hitelezésnek helye nem lehet. Ezen § rendelkezései azokkal szemben is alkalmazandók, kik a szesz italok kicsinyben eladását jogosultság nélkül gyakorolják; de e mellett őket illetőleg az eddigi eljárás és büntetés is érvényben marad. 23. § A 22. §-ban érintett hitele-

kormányzói hatalmának alárendelt dolgok vonatkozásában a kánoni jog alapján ugyan-

zések biztosítására kötött zálog- és kezességi szerződések semmiek. 24. § A ki a 22. és 23. § határozatainak kijátszása céljából valamely színlett ügylet, vagy váltó, vagy más kötelező irat alakját használja fel: kihágást követ el, és 30 napig terjedhető elzárással és kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. A bíraskodás ezen kihágás felett a királyi járásbíróóságok hatáskörébe tartozik. 25. § A szállodákban, vendéglőkben, vagy korcsmákban megszállott vendégek ellen, a szállást adó által támasztható követelésekre a jelen fejezet határozatai nem alkalmazandók. 26. § Ezen fejezet szövege minden községben évenként szokott módon kihirdetendő és minden italmérsi helyiségben, a vendégek által könnyen látható helyen, magyarul s az illető község jegyzőkönyvi nyelven kifüggesztendő, és olvasható állapotban tartandó. Azon vendéglős, korcsmáros vagy italmérő, ki ezen § rendeletét nem teljesíti, az illetékes közigazgatási hatóság által, a községi szegényalap javára ötven forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. 27. § A jelen törvény egyéb részeiben azonnal, a korcsmai hitelre vonatkozóknak pedig folyó évi július 1-én lép életbe, s végrehajtásával az igazságügy- és belügyministerek bíznak meg.” Vö. az uzsoráról szóló 1932. évi VI. törvénycikk (pl. az uzorás szerződés meghatározása, az uzora magánjogi és büntetőjogi következményei, a hitelezési ügylet biztosításának tiltott módja, a kizsákmányoló ügyletek). A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény 307. §-a ugyancsak büntetni rendelte az uzorát: „(1) Aki más szorult vagy függő helyzetét, tapasztalatlanságát, könnyelműségét vagy értelmi gyengeségét kihasználva olyan ellenszolgáltatást köt ki vagy szerez meg, amely saját szolgáltatásának az értékét feltűnően aránytalan mértékben meghaladja, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) A büntetés három évig terjedő szabadságvesztés, ha a büntettet a) üzletszerűen, vagy b) visszaesőként követték el.” [a Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. törvényerejű rendelet 92. §-a (1) bekezdésének a) pontja alapján a törvény szövegében „büntett” elnevezés szövegrész helyébe a „bűncselekmény” szövegrész lépett]. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény az egyes törvényeknek az uzoratelenségével szembeni elősegítő fellépést elősegítő módosításáról szóló 2008. évi CXV. törvény 2. §-a által tartalmazta az uzora-bűncselekményt: „(1) Aki a sértett rászorult helyzetét kihasználva üzletszerűen olyan különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodást köt, amelynek teljesítése a sértettet, illetve annak hozzátartozóját súlyos vagy további nélkülözésnek teszi ki, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) A büntetés öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az uzorabűncselekményt bünszövetségben követik el. (3) Mellékbüntetésként kitiltásnak is helye van.” /e törvény 1. §-a szerint: „(1) A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 201. §-a a következő (3) bekezdéssel egészül ki: »(3) A (2) bekezdésben foglaltak irányadók abban az esetben is, ha a hitelnyújtó szerződésben meghatározott szolgáltatása és a teljes hitel-díj között – a szerződéskötés egyéb körülményeit is figyelembe véve – feltűnően nagy az értékkülönbség.« (2) A Ptk. 685. §-a a következő f) ponttal egészül ki: [E törvény alkalmazásában] »f) teljes hitel-díj: a kölcsönért fizetendő ellenérték, amely tartalmazza a kamatokat, folyósítási jutalékokat és minden egyéb – a kölcsön felhasználásával kapcsolatosan teljesítendő – ellenszolgáltatást.«” – ld. a törvény indokolását/. Az uzora elleni szigorúbb fellépést szolgálta az uzorával összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXXIV. törvény, amelynek 1. §-a szerint: „(1) A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 330/A. § (1) és (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: »(1) Aki más rászorult helyzetét kihasználva olyan különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodást köt, amely alkalmas arra, hogy annak teljesítése a megállapodás kötelezettjét, a megállapodás kötelezettjének a vele közös háztartásban élő hozzátartozóját, illetve a megállapodás kötelezettje által – jogszabályon, bírósági határozaton, hatósági határozaton vagy szerződésen alapuló tartási kötelezettség alapján – eltartott személyt súlyos vagy további súlyos nélkülözésnek tegye ki, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) A büntetés öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az uzorabűncselekményt a) bünszövetségben, b) üzletszerűen követik el.« (2) A Btk. 330/A. §-a a következő (4) bekezdéssel egészül ki: »(4) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki az uzorabűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti és az elkövetés körülményeit feltárja.«” [e törvény 2. §-a szerint: „A Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi 11. törvényerejű rendelet 36/A. §-a helyébe a következő rendelkezés lép: »36/A. § Az ügyész a) a semmis szerződéssel a közérdekben okozott sérelem megszüntetése érdekében, továbbá b) uzorás szerződés esetén a szerződés semmisségének megállapítása és az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazása

azokkal a hatásokkal meg kell tartani, hacsak nem ellenkeznek az isteni joggal, vagy a kánoni jog másként nem rendelkezik, továbbá fenntartva az 1547. kán. előírását.”;⁶⁰ az 1284. kánonban a jogszerű kamatról szó szerint is szót ejtve: az 1. § szerint minden vagyonkezelőnek a jó családapa gondosságával kell ellátnia feladatát; a 2. § 5. pontja alapján ennél fogva köteles a kölcsön vagy jelzálogkölcsön alapján járó kamatokat a meghatározott időben fizetni, és gondoskodni magának a kölcsön összegének megfelelő visszatérítéséről.⁶¹

Boldog II. János Pál pápa a Christifideles laici kezdetű apostoli buzdítás 43. pontjában a következőket írta: „(...) A világi Krisztus-hívók a gazdaságban és a munka területén ma végbemenő átalakulások közepette elsősorban törekedjenek megoldani a munkanélküliség nagyon súlyos kérdéseit; próbáljanak fölülkerekedni a rossz munkaszervezésből származó igazságtalanságokon; törekedjenek arra, hogy a munkahely a személyek közösségévé váljon; a személy alanyiségét és részesedési jogát tartsák tiszteletben, hogy a szolidaritás új formái bontakozzanak ki a közös munkát végzők között; ösztönözzék a vállalkozások új formáit, s vizsgálják fölül a kereskedelem, a kamat és kölcsön rendszereit, valamint a technológiák cseréjét. (...)”;

íránt keresetet indíthat.«” – ld. a törvény indokolását]. Vö. CL 43. pont. Ld. 1983. évi CIC 1399. kánon: „Az ebben a törvényben vagy más törvényekben megállapított eseteken kívül, az isteni vagy kánoni törvény külső megsértése csak akkor büntethető valamilyen megfelelő büntetéssel, ha a törvénytársítás különös súlyossága büntetést kíván, és sürgős szükség van a botrányok megelőzésére vagy helyrehozására.”; *Az Egyházi Törvénykönyv, A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal*, Szerkesztette, fordította és a magyarázatot írta: Erdő Péter, SZIT, Budapest, 42001. (1248; ISBN 963 361 245 4; ET) 943.: „[1399] A kánon a törvényességnek a 221. k. 3. §-ában és az 1321. kánonban kimondott elvével – vö. [1321] – olyan értelemben egyeztethető össze, hogy a jelen kánon szerint minden isteni vagy kánoni törvényhez meghatározatlan és fakultatív büntető szankció van fűzve, ha: 1. az áthágás külső; 2. különösen súlyos; 3. sürgős szükség van a botrány megelőzésére vagy helyrehozására (s ez büntetés kiszabását kívánja).” – vö. 1983. évi CIC 1752. kánon (salus animarum – ET 1141.: „A törvénykönyv az egész egyház jog céljának és legfőbb vezérelvének jegyében zárul: a lelkek üdvösségének az egyházban mindig a legfőbb törvénynek kell lennie.”); az 1399. kánon alapja a salus animarum, a cél: elhárítani mindent, ami ezt akadályozza.

60 ET 867., 869. „Hasonlóan az 1917-es CIC 1529. kánonjához, a jelen kánon is egyházi jogszabállyá avatja az egyes országokban érvényes szerződési jogot. (...) Az 1547. kánonra való utalás azt jelenti, hogy az egyház a tanúkkal való bizonyítást a szerződésekkel kapcsolatban ott is elfogadja, ahol ezt a világi jog nem teszi lehetővé.” – ET 866-867. A szakirodalomból ld. Kuminetz Géza, *Az egyházi vagyonjog alapjai*, Jel Kiadó, Veszprém, 1995. (162; ISBN 963 8344 520) 104. [„Az 1290. kánon kanonizálja a világi jogot, vagyis saját törvényeivé teszi a szerződéseket általában, tehát tárgya, formája, feltételei vonatkozásában, és sajátosan is, tehát a jogi kötelezéseket, érvényességet, kereseteket illetően. Nincs korlátozás a kanonizációt illetően, figyelembe véve a 22. kánon előírását, továbbá az 1547. kánont, mely kimondja: »A tanúkkal való bizonyítás minden ügyben megengedett a bíró vezetésével«. Tehát ahol ezt a világi jog nem teszi lehetővé, ott a kánonjog érvényt szerez neki. Érvénytelenek azok a világi törvények, melyek ellentétesek az isteni természet- és tétéles joggal; azok a világi törvények, melyek ellenkeznek a kánoni előírásokkal pl. 1299. k. 2§. (halálesetre) 19, 122. 1580, 1718. k. 2§ esetében a méltányosságnak nemcsak erkölcsi, de jogi hatálya is van.”]. Az 1983. évi CIC 22. kánonja kimondja: „Azokat a világi törvényeket, amelyekre az egyházi jog utal, a kánonjogban eredeti hatásaikkal kell megtartani, amennyiben az isteni joggal nem ellentétesek, és a kánoni jog másként nem rendelkezik.”.

61 Ld. ET 863., 865. Vö. 1917. évi CIC 1538. kánon.

és 2449. pontjában tükröztette az Egyház uzsorával, kamatszédéssel kapcsolatos álláspontját: „Akik a kereskedelmi kapcsolatokban uzsorát érvényesítenek és üzletemberként felebarátaik éhínségét és halálát váltják ki, közvetett emberölést követnek el és felelősek érte.”;⁶² „Már az Ószövetségben a különféle jogi rendelkezések (jubileumi év, a kamatszédés és zálogba vétel tilalma, a tized kötelezettsége, a napszamosok bérének naponkénti kifizetése, a tallózás és böngészés joga) összhangban vannak a Második Törvénykönyv buzdításával: »Mindig lesznek szegények az országban. Ezért megparancsolom: Nyisd meg a kezéd testvéred, a földeden élő szűkölködő és szegény felé« (MTörv 15,11). Jézus magáévá tette ezeket a szavakat: »Szegények mindig lesznek veletek, de én nem leszek veletek mindig« (Jn 12,8). Ezzel nem hatálytalanítja a régi próféták dörgő szavát: megveszik »pénzen a nyomorgókat, egy pár saruért a szegényt (...)« (Ám 8,6), hanem fölszólít bennünket, hogy ismerjük föl jelenlétét a szegényekben, akik az ő testvérei: Limai Szent Róza, amikor anyja szemrehányást tett neki amiatt, hogy a házba szegényeket és betegeket fogadott be, így válaszolt: »Krisztusnak jó illata vagyunk, amikor a szegényeknek és betegeknek szolgálunk.«»

SZAKIRODALMI RÉSZEK

A Magyar Katolikus Lexikon 2001-ben kiadott VI. kötete a kamatot a tőke ideiglenes használatáért fizetett vételárként határozza meg; a Lk 6,35-tel összefüggésben tartalmazva, hogy a bajba jutott ember megélhetésének biztosítására adott kölcsön után nem szabad kamatot szedni: az ilyen kamatot a szükséghelyzet kihasználásának, erkölcstelen jövedelemnek, uzsorának tekintették;⁶³ a 2009-ben megjelent XIV. kötetben az uzsora

62 Vö. 1983. évi CIC 1397. kánon.

63 Ld. MKL VI. 108-109.; és Muzslay István, *Gazdaság és erkölcs* (Studia Theologica Budapestinensia 7. Sorozatszerkesztő: Erdő Péter), Új Ember – Márton Áron Kiadó, Budapest, 2005. (201; ISBN 963 7947 50 7, ISSN 0866 2398) 93., 162. Az MKL VI. a kamat témájában a következő művekre hivatkozik: Ernst Sándor, *A kamat*, Budapest, 1898. (disszertáció – elérhető, disszertációk levéltári anyaggá minősítése miatt szükséges kutatási engedély alapján: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar); *Der Alte Orient*, 31. köt. 3/4. (Wilhelm Eilers: Die Gesetzesstele Chammurabis), Lipcse, 1932.; *Katolikus Lexikon II.* Szerkesztette: Bangha Béla, Budapest, 1931. A Magyar Kultúra kiadása (532) 482.; Hörmann, Karl, *Lexikon der christlichen Moral*, Innsbruck, 1976. 1746.; *Bibliai Lexikon*, Szerkesztette: Herbert Haag, Budapest, 1989. (fordította: Ruzsiczky Éva) 911.; Muzslay István, *Gazdaság és erkölcs* (Studia Theologica Budapestinensia 7. Sorozatszerkesztő: Erdő Péter), Budapest, 1993. 89. A kölcsönhöz ld. MKL VII. 328.: „kölcsön, kölcsönzés: szoros értelemben más használatára ingyenesen átengedett jószág, tárgy vagy pénz; tágabb értelemben: hitel. – Az ÓSz-ben a kamat nélküli kölcsön a felebaráti szeretet tette (Kiv 22,24; 23,21; Lev 25,37; MTörv 15,8; 23,20; Sir 29,2); az idegenektől azonban szabad volt kamatot kérni (MTörv 23,21). Biztosítékul zálog v. kezés (kezesség) szolgált. Ha a kölcsönbe adott holmi elveszett, az adósnak meg kellett térítenie (Kiv 22,13). Jahve áldásának számított kölcsönt adni, kölcsönre nem szorulni (MTörv 28,12). A bölcsességi kv-ek a kölcsön veszedelmeire figyelmeztettek: Sir 29,7: »Sokan nem adnak kölcsön, de nem gonoszságból, hanem mert irtóznak a viszálytól«; 8,12: »Ne adj kölcsön annak, aki nálad hatalmasabb«; 21,8: »Aki idegen pénzen építi a házát, a saját sírjához hordja a követ.« A 29,4-6 a kölcsön mielőbbi visszafizetésére figyelmeztet. – Az ÚSz-ben Jézus a kölcsönrel kapcsolatban a bőkezűséget és irgalmasságot tanítja (Mt 5,42; Lk 6,34; 11,5).» Az MKL VII. a kölcsön témájában a következő műre hivatkozik: Herbert Haag, *Bibliai Lexikon*, SZIT, Budapest, 1989. (1970, fordította: Ruzsiczky Éva; ISBN 963 360 465 6) 1045.

(lat. usura) szó alatt szoros értelemben jogtalanul magas kamatot, tág értelemben a kizsákmányolásból fakadó meggazdagodást értve.⁶⁴

A Katolikus Lexikon 1931-ben kiadott II. kötete a kamat tekintetében a következőket tartalmazza: „Kamat (usura), a pénztőke használatáért fizetett (többnyire pénzbeli) szolgáltatás. A kölcsön voltaképpen csak ingyenes lehet, mert a tőkén felül kapott többlet meg nem érdemelt hasznot hajt a kölcsönzőnek, ami uzsoraszerű és jogtalan. Ezért az ókorban kamatmentes kölcsönzés volt az egyiptomiaknál és a zsidóknál (Móz. II 22, 25; III 25, 36). Azonban a kereskedelmileg fejlett babiloniaknál és asszíroknál már megvolt a kamat, szintűgy a zsidóknál is, de ezeknél csak a kamatszedő idegenekkel szemben volt megengedve a kamat (Móz. V 23, 19). A nevesebb görög és római bölcselők és államférfiak elítélték a kamatot (Plátó, Cato, Seneca). Aristoteles szerint a pénz csupán csereeszköz, mely gyümölcsöt nem hoz s így erkölcstelen dolog a pénzkölcsönzés után kamatot szedni. De már a római császárság későbbi éveiben a kamatlábat törvényesen is meghatározták; ezzel azonban nem tudták megakadályozni a nép törvényellenes kizsárolását. Mutatja ezt az őskeresztény irodalom, mely óva int az uzsorakamattól. A keresztény írók már Alexandriai Kelemen és Tertullian óta küzdöttek a kamat ellen a Szentírásra hivatkozva (Zs. 14, 5; Ez. 18, 7; Ezdr. II 5, 7; v. ö. Lk. 6, 34). A kamatszedést a más rászorultsága bűnös kihasználásának tartották s így súlyos véteknek a felebaráti szeretet ellen (Lactantius, Vazul, Nyssai Gergely, Ambrus, Ágoston, Aranyszájú János). A niceai zsinat és Nagy sz. Leó dekretáléja kiközösítették azt a klerikust, aki kamatügyletekkel foglalkozott. A Karolingok idején is számos kapituláréban hoztak súlyos büntetést a kamatszedés ellen. A II. és III. lateráni és a II. lyoni zsinat jogfosztással fenyegeti az »uzsorásokat« (kamatszedőket). A skolasztikusok (Aquinoi sz. Tamás) szerint a pénzkölcsön gazdasági fölhasználása által elérhető nyereség annyira bizonytalan, hogy szerződésileg ki nem köthető, hacsak külső jogcím ezt meg nem okolja. A polgári törvényhozás megegyezett az egyházzal. Kálvinon kívül minden hitújító kárhoztatta kezdetben a kamatszedést, de e véleményük mellett nem maradtak meg soká. A gazdasági világhelyzet változásával XIV. Benedek elvetette ugyan a merő kölcsönzésért való kamatot (lucrum ratione ipsius mutui), de elismert bizonyos jogcímekeket, melyek jogossá tehetik a kölcsönzésből eredő nyereséget. Az V. lateráni zsinatnak és XIV. Benedeknek határozatait az új Egyházi Törvénykönyv és az újabb erkölcstantudósok egyesítették a skolasztikának a kamatról szóló tanaival. Ezek elismerik, hogy a kölcsönző akkor szedhet kamatot, ha a kölcsönzésből bizonyos kár érheti (damnum emergens), ha bizonyos megérdemelt nyereségtől esnek el (lucrum cessans), ha a kikölcsönzött összeg sorsa bizonytalan (periculum sortis), ha ve-

64 Ld. MKL XIV. 606.; és Muzslay István, *Gazdaság és erkölcs* (Studia Theologica Budapestinensia 7. Sorozatszerkesztő: Erdő Péter), Új Ember – Márton Áron Kiadó, Budapest, 2005. (201; ISBN 963 7947 50 7, ISSN 0866 2398) 162. Az MKL XIV. az uzsora témájában a következő művekre hivatkozik: Péterffy, Carolus, *Sacra concilia Ecclesiae Romano Catholicae in Regno Hungariae celebrata*, 1. köt., Pozsony, 1741. 293.; Bujaló Bernát, *Az uzsora, Törvények és törekvések az uzsora ellen*, Budapest, 1931. (disszertáció – elérhető, disszertációk levéltári anyaggá minősítése miatt szükséges kutatási engedély alapján: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar); Muzslay István, *Gazdaság és erkölcs* (Studia Theologica Budapestinensia 7. Sorozatszerkesztő: Erdő Péter), Budapest, 1993. 154.

szély van, hogy a kölcsönadott tőkét szerződésellenes késéssel adják majd vissza, vagy ha szerződésileg kötnek ki poenálét. Időközben a gazdasági életben a puritánok is csatlakoztak a zsidók kamatgazdálkodásához s a pénzkölcsönzés a kereskedelmi életben egészen új jelentőségre emelkedett. Ettől kezdve az állami törvények is fokozatosan megszüntették az abszolút kamattilalmat és az állami kamatlábat általában 5%-ban állapították meg. Ez idő óta már csak az lett vitás, vajjon lelkiismeretben is megengedett dolog-e kamatot szedni ott, ahol arra csupán az állami kamatláb a jogcím. Amióta ugyanis a pénz maga is bármikor becserélhető bármely gyümölcsöző tárgygal, indirekte maga is gyümölcsöző jelleget nyer. Másrészt viszont ezáltal könnyen nyílik alkalom arra, hogy a pénztőkét munka nélkül is gyümölcsöztessük (részvény, takarékpénztár, bank) s a tőke meg nem engedett mértékben váljék urává a gazdasági életnek. Ezek az általános gazdasági változások a XIX. században arra indították az egyházi törvényhozást és a moralistákat, hogy a kamatgazdálkodás erkölcsi megítélésében az államháztartást vegyék mérvadóul. A kamatra vonatkozó régi egyházi tilalom ugyanis teljesen más gazdasági helyzetből eredt, amikor a tőke gyümölcsöztetésére még kevés alkalom nyílt. A Szentszék régi és mai állásfoglalása tehát nem jelentett elvcserét, hanem az elveknek a változott körülményekhez szabott alkalmazását, ami megcáfolja azt a vádat, hogy az Egyház a gazdasági fejlődés kerékkötője, ahogy azt egyesek állították (Endemann, Oncken, Roscher, Marx). – Ha a tőke biztonságát tekintjük fő szempontnak (kapitalizmus), akkor a középkor felfogását a kamatról elavultnak fogjuk találni. De föltétlenül helyesnek kell tekintenünk a középkori fölfogást, mihelyt a szociális szempontot vesszük mérvadónak. Mert a középkori fölfogás biztosította a termelő és dolgozó osztály védelmét az (azóta nemzetközi hatalommá vált) pénztőkével szemben, amely ma kivonja magát a termelés minden kockázata alól, termelő munkát magában véve alig végez, az ipari tőkét az első alkalommal letöri és spekulatív műveletekkel legázolja. A mai szociális helyzetben kívánatos volna, ha a középkor felfogását a modern viszonyokra jobban alkalmaznák az államok és a nemzetgazdászok egyaránt. Minden józan szociálpolitikának arra kell törekednie, hogy a kamatszédést és vele együtt a munka nélkül szerzett jövedelmet úgy korlátozza, ahogy az igazságos jövedelemelosztás elve megköveteli. Viszont bizonyos mértékű, munka nélkül szerzett jövedelem társadalmi jelentőségét meg kell engednie.”⁶⁵

A Katolikus Lexikon 1933-ban megjelent IV. kötete pedig az uzsoráról ekként szól: „Uzsora, más megszorultságának kihasználása a felek kölcsönös szolgáltatásai közt mutatkozó nagy aránytalanság által. Ily értelemben uzsora az ártúllépés, áru-uzsora, árdrágítás (lánckereskedés), áruelvonás, árukicsempészás, munkabér-uzsora. Az uzsora elterjedését bizonyítja, hogy minden állam egyre újabb törvényekkel kénytelen az uzsora újabb és újabb kísérletezéseit visszaszorítani. Nálunk már I. Mátyás rendelete (1462:III. cikk, *causae usurarum*) is céloz erre. Az uzsora elleni küzdelemben a legjelentősebb

65 *Katolikus Lexikon II.* Szerkesztette: Bangha Béla, Budapest, 1931. A Magyar Kultúra kiadása (532) 482. (a lexikonban a kamat szó jelölése: K.; a lexikon a kamat témájában a következő művekre hivatkozik: Seipel, *Die wirtschaftsethische Lehren d. Kirchenväter*, 1907.; Schaub, *Der Kampf gegen d. Zinswucher im Mittelalter*, 1905.).

eredményt az Egyház érte el szigorú erkölcsi szabályaival. IX. Gergely 1230-ban még a kamatszedést is eltiltotta és csak a tengeri hajókölcsonnél engedte meg a kockázat viselése fejében a kölcsöndíj szedését, amivel a tengeri biztosítás fejlődését mozdította elő. Az újkorban egyes államok a forgalom szabadságának ürügye alatt az uzsora-törvényeket hatályon kívül helyezték (pl. Ausztria, Németország), de csakhamar kénytelenek voltak azokat visszaállítani. Nálunk a szabadelvű eszmék hatása alatt az 1868. évi XXXI. t.-c. tett hasonló kísérletet, de ez az uzsora oly nagy mérvű elterjedését vonta maga után, hogy az 1877:VIII. t.-c. már a 8%-nál magasabb kamatkikötéstől is megtagadta a jogsegélyt, az 1883:XXV. t.-c. pedig további megszorításokat tett. Az állam főképp zálogházak s közraktárak létesítése, szövetkezetek támogatása, az árak ellenőrzése, a részletügyletek szabályozása és olcsó kölcsönök nyújtása stb. által védekezhetik eredményesen az uzsora ellen. (...)”⁶⁶

66 *Katolikus Lexikon IV.* Szerkesztette: Bangha Béla, Budapest, 1933. A Magyar Kultúra kiadása (544) 425. (a lexikonban az uzsora szó jelölése: U.; a lexikon az uzsora témájában a következő műre hivatkozik: Orel, *Das kanonische Zinsverbot*, 1930.). Az uzsoratörvények eltörléséről szóló 1868. évi XXXI. törvény-cikk: „1. § A szerződési kamatlábnak az eddigi törvényekben foglalt korlátozása megszüntetett, azt a szerződő felek írásbeli szerződés által tetszésük szerint állapíthatják meg. 2. § Ha a kölcsönről írásbeli szerződés nem létezik, vagy létezik ugyan, de abban a kamat csak általánosan, az összegnek vagy a kamatlábnak számszerű meghatározása nélkül van kikötve; valamint azon esetben is, ha a kamat szerződésileg nincs kikötve, hanem az a törvény határozatainál fogva jár: az egy évi kamat a fizetendő tőke hat százalékát teszi. 3. § A szerződő feleknek szabadságukban áll az írásbeli kölcsönszerződésben azt is kikötni, hogy a kölcsön visszafizetése az adott tőkénél nagyobb mennyiségű vagy más és jobb minőségű dolgokban történjék. 4. § Lejárt kamatok után csak akkor jár kamat, ha az világosan kikötött, vagy pedig ha a lejárt kamat bepereltetett, mely utóbbi esetben az a kereset benyújtása napjától számítatik. 5. § Az eddig létrejött és akár felmondáshoz, akár felmondás nélkül bizonytalan időre kötött pénzkölcsönök visszafizetésére az adós a jelen törvény kihirdetésétől számítandó fél év letelte előtt törvényesen nem sorítható, kivéve, ha a visszafizetési határidő, előrebocsátott felmondás folytán, már ezen törvény életbelépte előtt lejárt. A felmondás nélkül bizonyos fizetési határidőhöz kötött, valamint a váltókon alapuló kölcsönök e § szabálya alá nem tartoznak. 6. § A jelen törvény kihirdetését megelőző olyan cselekvények miatt, amelyek az eddigi törvények által tiltott uzsoráskodást képeznek: a tőke és kamatok elvesztésére vagy büntetésre is irányzott kereset többé nem indítható. Az adósnak azonban szabadságában áll az eddigi törvényeken alapuló s a fölösleg fizetett összeg visszatérítését tárgyzó jogát, saját felperessége alatt, érvényesíteni. 7. § Azon uzsoraperek, amelyek ezen törvény kihirdetése napjáig végrehajtással még be nem fejeztettek, a mennyiben a tőke és kamatok elvesztésére vagy büntetésre is irányozták, nem folytathatók, illetőleg az azokban hozott ítéletek végre nem hajthatók. Az adós azonban, ha a kereset a fölösleg tett fizetés visszatérítésére is intéztetett: a pert, csupán erre nézve, folytathatja, illetőleg az ítélet e kérdésre vonatkozó részének végrehajtását eszközölheti; ha pedig a kereset erre nem volt irányozva, eme jogát saját felperessége alatt érvényesítheti. 8. § Ezen törvény, kihirdetése után, azonnal hatályba lép, s minden azzal ellenkező korábbi törvények és rendeletek eltöröltetnek. 9. § Ezen törvény végrehajtásával az igazságügyi minister bizatik meg.” Az 1868. évi XXXI. törvény-cikk módosításáról szóló 1877. évi VIII. törvény-cikk: „1. § Közjegyző nem vehet fel közokiratot és nem ruházhat fel közjegyzői okirat minőségével magánokiratot, melyben nyolcz százaléknál magasabb kamat köttetett ki. Az ezzel ellenkező okirat, közokirat, illetőleg közjegyzői okirat erejével nem bír. 2. § Kamat alatt nem csak a pénzben fizetendő minden mellék-tartozás értetik, hanem bármely dolog vagy haszon, melynek adására vagy teljesítésére az adós a hitelező részére a tőke visszafizetésén, illetőleg visszatérítésén kívül kötelezettséget vállal. Mindazon esetben, melyben a jelen törvény az adóstól követelhető kamat legmagasabb összegét megállapítja, abba a kötbér, üzlet-díj, megtérítési összeg és mindennemű melléktartozás is beszámítandó. 3. § Nyolcz százaléknál magasabb kamatot biztosító zálogjog előjegyzése vagy bekebelezése nem rendelhető el. A felek által határozott ösz-

A magyar nyelven 1989-ben kiadott Bibliai Lexikon a kamatról szűkszavúan fogalmaz: „Az ÓSz-ben többször találkozunk a tilalmával (Lev 25,36); a jubileumi év törv.-e tiltja; Kiv 22,24: a Szövetség könyvének része az uzsora tilalma. A MTörv 23,20 már feltételezi, hogy Izr. gazdasági kapcsolatban áll más népekkel, melyek körében a kamat törv.-es intézmény volt, mert megengedi, hogy Izr. fiai az idegenektől kamatot szedjenek. A prof.-k közül csak Ezekiel szól a kamatról: az uzsorás istentelen ember (18,17). A Péld 28,8 ismeri a kamatot és figyelmeztet a következményeire. Az ÚSz szintén ismeri a kamatszédést, de erkölcsi szempontból nem foglal állást (Mt 25,27).”⁶⁷ A Mt 25,27 helyes értelmezéséhez érdemesnek tartom idézni a bibliakommentárokat: „Látszólag helyesli a kamatszédést és a mérsékelt kapitalizmust.”⁶⁸ „A lusta szolga nem vesztett, de nem is nyert semmit ura vagyonával. Közmondással mentegeti magát, de ezt a közmondást nem kell allegóriának

szegben kikötött, de százalékban ki nem fejezett melléktartozások bekebelezését vagy előjegyzését a bíróságnak, a telekjegyzőkönyvben kitüntetendő záradékkal rendelheti el, hogy az összes melléktartozás, a tőke nyolcz százalékát meg nem haladhatja. 4. § Nyolcz százaléknál magasabb kamat a bíróságtól nem állapítható meg. Ezen szabály áll akkor is, ha a magasabb kamat bírósági egységben kötött ki. 5. § Az ezen törvényben megszabott mértéken felül kikötött és megfizetett kamatok visszafizetése nem követelhető. Jövőre azonban azon kölcsönnél, mely félévvel hosszabb időre kötött, a félévvel meghaladó időre kamatot előre levonni nem szabad. A félévvel meghaladó időre, vagy a jelen törvényben meghatározott mértéken felül bármily időtartamra előre levont kamatok a tőkéből lerovott összegnek tekintetnek. 6. § Ha a kölcsön-szerződésről kiállított okirat szövegében a felvettnél nagyobb összegnek visszafizetése köteleztetett: a bíróságtól csak az okiratban felvettnél elismert tőkeösszeget állapítja meg. Az ekként megállapított tőke utáni kamatösszeget illetőleg, jelen törvénynek a kamatokra vonatkozó intézkedései alkalmazandók. A bekebelezés vagy előjegyzés is csak a felvettnél elismert tőkére és annak e törvény szerint megengedett kamataira rendelhető el. 7. § Az 1868. XXXI. törvénycikk 2. §-ának következő intézkedése: »Ha a kölcsönről írásbeli szerződés nem létezik, vagy létezik ugyan, de abban a kamat csak általánosan az összegnek vagy a kamatlábnak számszerinti meghatározása nélkül van kikötve; valamint azon esetben is, ha a kamat szerződésileg nincs kikötve, hanem az a törvény határozatainál fogva jár: az egy évi kamat a fizetendő tőke hat százalékát teszi;« valamint az 1868. XXXI. törvénycikknek jelen törvény által nem érintett egyéb intézkedései továbbra is érvényben maradnak. 8. § A jelen törvény hatályba lépte előtt lejárt kamatok a fentebbi §. rendelkezései alá nem esnek. Az ezen időn túl lejárandó kamatokra azonban csak azon esetre nem terjed ki a jelen törvény hatálya, ha a nyolcz százaléknál magasabb kamat, a jelen törvény hatályba lépte előtt keletkezett jogérvényes ítéletben vagy per-egységben állapított meg. Azon körülmény, hogy a magasabb kamat a jelen törvény hatályba lépte előtt felvett közjegyzői okiratban van kötelezve, annak nyolcz százalékra való leszállítását nem akadályozza. Az okirat azonban közokirati erejét megtartja. 9. § Jelen törvény határozmányai nem alkalmazhatók: a) váltó-követelésekre; b) bejegyzett kereskedőknek kölcsönös kereskedelmi ügyleteikből eredő követeléseire. 10. § Jelen törvény 1877. évi július 1-én lép életbe, s végrehajtásáért az igazságügyminiszter bizatik meg.” Az uzsoráról és káros hitelügyletekről szóló 1883. évi XXV. törvénycikk szövegét ld. az előzőekben.

67 Herbert Haag, *Bibliai Lexikon*, SZIT, Budapest, 1989. (1970, fordította: Ruzsiczky Éva; ISBN 963 360 465 6) 912. A Mt 25,27: „Oda kellett volna adnod pénzedet a pénzváltóknak, hogy megjövet kamatostul kaptam volna vissza.” (Biblia 1122.; a talentumokról szóló példabeszéd – 25,14-30 – része); vö. Lk 19,23: „Miért nem adtad hát oda pénzedet a pénzváltóknak, hogy megjövet kamatostul kaptam volna vissza?” (Biblia 1187.; a minákról szóló példabeszéd – 19,11-27 – része). Ld. Jakubinyi György, *Máté evangéliuma*, Szent István Bibliakommentárok 3. Sorozatszerkesztő: Rózsa Huba, SZIT, Budapest, 2007. (344; ISBN 978 963 361 912 4, ISSN 1788 4195) 277-279.; Kocsis Imre, *Lukács evangéliuma*, Szent István Bibliakommentárok 2. Sorozatszerkesztő: Rózsa Huba, SZIT, Budapest, 2007. (525; ISBN 978 963 361 902 5, ISSN 1788 4195) 401-405.

68 Benedict T. Viviano, *Evangélium Máté szerint*, in *JBII*. 152. (95-160., fordította: Laczkó Zsuzsanna).

venni. Csupán azt fejezi ki, hogy a gazda igényes. Éppen ez a példabeszéd egyik alapvető mondanivalója: Isten igényes övével szemben. Megkívánja, hogy kamatoztassák kapott természetes és természetfölötti javaikat és képességeiket. A szolga elásta a talentumot. A korabeli leírások szerint ez volt a legbiztosabb elrejtés. A Lukács-féle változatban a lusta szolga nem ilyen elővigyázatos, mert csak kendőbe köti a pénzt. Még annyit sem tett, hogy a pénzváltóknak átadja a pénzt és így kamatoztassa. Abban az időben magas kamatot adtak a letett pénz után. A lusta szolga büntetése a kárhozat. Ezt jelzi a külső sötétség, a sírás és a fogcsikorgatás, ami itt már hatodszor fordul elő Máténál (vö. 8,12). Fontos, hogy a lusta szolganak nincs pozitív bűne, hanem »mulasztása«, ami azonban éppen olya szigorú büntetés alá esik, mint a többi bűn. Talentumát pedig az kapja, akinek már tíz van. Ez a tény a következő vers mondását készíti elő: akinek van, annak még adnak, és akinek nincs, attól még azt is elveszik, amije van. Ez utalás arra, hogy a kárhozat igazi lényege az élet céljának teljes megghiúsulása, a boldogító tartalom teljes hiánya.⁶⁹

Az ugyancsak magyar nyelven 2009-ben megjelent Biblikus Teológiai Szótár a kapzsiságról az alábbiakat foglalja magában: „A »kapzsiság« szó felel meg legjobban a görög pleonexia (pleon echein = többet bírni) kifejezésnek, amely a LXX-ban és az ŰSz-ben azt a mohó vágyat jelzi, hogy valakinek mindig többje legyen, tekintet nélkül másokra, sőt az ő hátrányukra is. A kapzsiság nagymértékben egybeesik a sóvárgó bírvágygal, a rendetlen kívánsággal (epithymia); de bizonyos jellemvonások mintha erősebb hangsúlyt kapnának benne: erőszakos, csaknem féktelen bírvágy (Ef 4,19), különös mértékben ellenkezik a felebarát, különösen a szegények iránti szeretettel, és elsősorban anyagi javakra, gazdaságra, pénzre vonatkozik. A Biblia, akár a görög filozófusok, leírja, milyen bajokat szül a kapzsiság, de tovább is megy, egészen vallásos lényegéig hatol, és a pogányságnak hozzáférhetetlen magaslatról ítéli meg: a kapzsiság nemcsak hogy a felebarátot sérti, hanem a szövetség Istenének megsértésével valóságos bálványimádás.

Öszövétség 1. Megnyilvánulásai és következményei. – Elbeszélők, próféták és bölcsek kárhoztatják azokat a felebarát jogai ellen intézett támadásokat, amelyekre a kapzsiság ösztönzött. Ez vezeti a gyakran becstelen kereskedőt (Sir 26,29-27,2), hogy meghamisítsa a mérleget, hogy spekulációt űzzön, és mindenből pénzt csináljon (Ám 8,5k); a gazdagot, hogy váltságdíjat csikarjon ki (5,12), birtokokat harácsoljon (Iz 5,8; Mik 2,2,9; vö. 1Kir 21), kizsákmányolja a szegényeket (Neh 5,1-5; vö. 2Kir 4,1; Ám 2,6), még úgy is, hogy a megérdemelt fizetést megtagadja (Jer 22,13); a vezető embert és a bírót, hogy megveszte-

69 Jakubinyi György, *Máté evangéliuma*, Szent István Bibliakommentárok 3. Sorozatszerkesztő: Rózsa Huba, SZIT, Budapest, 2007. (344; ISBN 978 963 361 912 4, ISSN 1788 4195) 279. Vö. Kocsis Imre, *Lukács evangéliuma*, Szent István Bibliakommentárok 2. Sorozatszerkesztő: Rózsa Huba, SZIT, Budapest, 2007. (525; ISBN 978 963 361 902 5, ISSN 1788 4195) 402.: „A címzettek lehettek a zsidó törvénytudók, akiket Jézus arra figyelmeztetett, hogy az Istentől kapott adományt – a törvényt – ne maguk számára korlátozzák, hanem igyekezzenek azt mások javára is hasznosítani (...). Az is lehetséges azonban, hogy a példabeszéd a történeti Jézus ajkán is a tanítványokhoz szólt, s azok különleges felelősségére hívta fel a figyelmet: Isten országának a titkait, amelyeket megismertek (Lk 8,10), kötelesek kamatoztatni (...);” és 405.: „(...) azok, akik a kapott üdvadományokat teljes odaadással hasznosítják, folytonosan gazdagodnak általuk. Aki viszont nem törekszik kamatoztatni azokat, teljes veszteségre számíthat.” (vö. Mt 25,30).

getést követeljen (Iz 33,15; Mik 3,11; Péld 28,16), és ezzel megsértse a jogot (Iz 1,23; 5,23; Mik 7,3; 1Sám 8,3). Így a kapzsiság homlokegyenest ellenkezik a felebarát szeretetével, főleg pedig a szegényekével, akiket a törvénynek meg kell védenie vele szemben (Kiv 20,17; 22,24kk; MTörv 24,10-21). Jahve előírja: »Ne keményítsd meg szívedet« (MTörv 15,7); a kapzsi ember mégis kiszáradt lelkű gonosz (Sir 24,8k), aki könyörtelennek mutatkozik (27,1). A kapzsi vezetők, egyedül önérdekük rabjaként, »mint a prédájukat szétszaggató farkasok« még erőszakhoz is folyamodnak, hogy növeljék »nyereségüket« (héb bésa, gör pleonexia: Hab 2,9; Jer 22,17), és kielégítsék uralomvágyukat (Ez 22,27). 2. Vallási lényege. – De azok a juhok, amelyeket a farkasok szétszaggatnak, Jahvének, a szövetség Istenének tulajdonai (Ez 34,6-16). Végső soron tehát a kapzsiság őt sérti: az Úr káromló lebecsülése (Zsolt 10,3). Még ennél is továbbmenve az ÓSz megérzi bálványimádó jellegét, és a jahvista hagyomány a megkívánás arculatát tulajdonítja annak a cselekedetnek (Ter 3,6), amellyel Ádám és Éva olyan akart lenni, »mint az istenek« (3,5), és megtagadta bizalmát és teremtményi függését. A Genézis tehát úgy állítja be, hogy a kapzsiság van minden bűn forrásánál (vö. Jak 1,14k): a bűnös, amikor önmagának akarja kiélvezni és csak önmagától származtatni azt, amit Isten szeretete az ő szolgálatára ad neki, ezzel Isten helyébe valami teremtett jót, végső soron pedig önmagát teszi. Ezért azonosítja a Targum, amikor a kívánczóságot tiltó parancsot magyarázza (Kiv 20,17; MTörv 5,21), a pogányokat (a »par excellence« bűnösöket, Gal 2,15) »azokkal, akik kívánczóságnak«. Pál a maga részéről, talán a Genézis elbeszélésére gondolva, ugyanezre a parancsra vezeti vissza az egész törvényt (Róm 7,7), és a pusztai nemzedék minden bűnét (1Kor 10,6) a kívánczóságban foglalja össze (vö. Szám 11,4.34), ami azt fejezi ki, hogy visszautasították az Istentől származó lelki tapasztalatot (MTörv 8,3; vö. Mt 4,4). A kapzsi kétes javak után fut (Préd 6,2; Péld 23,4k; 28,22), mindig elégtelen (Péld 27,20; Préd 4,8), és meg fogja kapni büntetését Isten megvetéséért és a felebarát elleni igazságtalanságokért: »A kapzsiság elveszíti azokat, akikben lakik« (Péld 1,19), viszont »aki gyűlöli a kapzsiságot, hosszú napokat ér« (28,16).

Újszövetség Az ÓSz három lényeges ponton mélyíti el az ÓSz tanítását. A kapzsiság rosszágának gyökeréig hatol azzal, hogy elénk tárja az agapének, a kapzsiság ellentétének arányait, és leleplezi a benne rejlő bálványimádást. Amikor pedig kinyilatkoztatja a földi javakat elértéktelenítő jövendő életet, fölfedi a kapzsi ember egész bolondságát. 1. Megnyilvánulásai és következményei. – Az evangéliumok a pleonexia szót csak Mk 7,22-ben alkalmazzák, azoknak a bűnöknek listájában, amelyeknek Jézus leleplezi belső forrását, továbbá Lk 12,15-ben: »Óvakodjatok minden kapzsiságtól«. Ez a félvers, egy Lukácsnak igen kedves tanítás összefoglalása, átmenetet alkot a Mester visszautasítása között, hogy bíraskodjék egy örökösödési viszályban (13k vers) és a nemtörődöm gazdagot leíró parabola között, aki úgy tetszeleg készleteiben, mintha övé lenne a holnap (15b-21). Lk szerint tehát a kapzsiság egyszerre abban áll, hogy valaki mindig jobban gyarapítani akarja vagyonát, akár más kárára is, meg hogy »fösvényen« hozzátapad (vö. 2Kor 9,5) a már birtokolt javakhoz. Pál gyakrabban említi, és a szexuális rendetlenségekkel társítja (1Kor 5,10k; 6,9k; Róm 1,29; Kol 3,5; Ef 5,3.5; vö. 1Tessz 4,6: pleonektein, »kizsákmá-

nyolni«, a tisztátalansággal együtt). Ez a megközelítés sokat mondó: akár anyagi hasznról, akár érzéki gyönyöréről van szó, valaki felhasználja a felebarátot, ahelyett, hogy szolgálna neki. Mindkét esetben vétkes »kívánságról« van szó, amely elfojtja Isten szavát (Mk 4,19), és a bűnöst a pogánysággal (Róm 1,24,29), a világgal (Tit 2,12; 1Jn 2,16k; 2Pét 1,4), a gonosszal (Kol 3,5) és a hússal (Gal 5,16; Róm 13,14; Ef 2,3; 1Pét 2,11), a régi emberrel (Ef 4,22), a veszendő testtel (Róm 6,12) állítja egy sorba. A kapzsi feláldozza magának a többiekét, ha kell, erőszakosan is: »Kívántok és nem kapjátok meg? Akkor öltök« (Jak 4,2). Ellentétben Krisztussal, aki irántunk való szeretetében »nem tekintette Istennel való egyenlőségét prédának, amelyet elragadjon« (Fil 2,6), ő igenis »elragadja« és féltékenyen őrzi azt, ami fölkelti vágyát. Ellentétben Jézussal, aki »gazdagból szegénnyé lett, hogy szegénységével meggazdagítson minket« (2Kor 8,9), ő kifosztja a szegényeket a maga hasznára (Jak 5,1-6; Lk 20,47 p). A kapzsiság minden keresztényhez méltatlan, de különösen botrányos lenne az apostolnál, akinek hivatásával jár, hogy »mindenki szolgája« legyen (Mk 10,44; 1Kor 9,19). Pál a maga részéről állítja, hogy a kapzsiság leghalványabb hátsó gondolata sincs benne (1Tessz 2,5); nem hogy kívánná a hívek javait (Csel 20,33), inkább a maga kezével dolgozott (munka), nehogy terhükre legyen, bár joga lett volna rá (20,34; 1Tessz 2,9; 1Kor 9,6-14; 2Kor 11,9k; 12,16kk), és így önzetlenségét minden gyanú fölé helyezze (1Kor 9,12; vö. Fil 4,17). Ez a magatartás legyen példája az alsóbb renden lévő szolgáknak (Csel 20,34k). Se a püspök (1Tim 3,3; Tit 1,7), se a diakonusok (1Tim 3,8) ne legyenek a pénz és a tisztességtelen nyereség barátai! Ezzel szemben a kapzsiság jellemzője a hamis tanítóknak (Tit 1,11; 2Tim 3,2), akik a jámborság örve alatt hasznot hajhásznak, és nem elégednek meg azzal, amijük van (1Tim 6,5k). 2Pét 2,3.14 »kapzsiság«-nak nevezi hazug szóáradatukat, amely nem ment a tisztességtelen szándékoktól (2,2.10.18; 3,3; vö. Júdás 16). Az Evangélium igazi szolgáinak eszménye mindig az, hogy olyan embereknek tartsák őket, akiknek nincs semmijük, bár mindenük megvan (2Kor 6,10). 2. Vallási lényege. – Pál azért tartja a kapzsiságot különösen súlyosnak, mert világosan megértette azt, amit az ÓSz még csak sejtett: »a kapzsiság bálványimádás« (Kol 3,5). Ezzel Jézus nyomdokába lép, akinek a számára »a pénz barátjának« lenni (Lk 16,14) annyit jelent, hogy a teremtett javakhoz tapasztjuk azt a szívet, amely egyedül az Istené (Mt 7,21 p): ezeket a javakat tekintjük urunknak és megvetjük az egyetlen igazi Urat, Istent (6,24 p). Így kapja meg tragikus mélységét a közmondás: »Minden baj gyökere a pénz szeretete« (1Tim 6,10). Amikor valaki hamis istent választ magának, elvágja magát az egyedül igaz Istentől, és maga okozza vesztét (6,9), mint Júdás, a kapzsi áruló (Jn 12,6; Mt 26,15 p), »a romlás fia« (Jn 17,12). Másrészt a mulandó javak most már értéküket veszítették a jövőendő étellel összehasonlítva (Lk 6,20.24), amelyet a régi bölcsék még nem ismertek. Így az ÚSz sokkal jobban meg tudja mutatni, milyen esztelen a kapzsi magatartása (12,20; Ef 5,17; vö. Mt 8,36 p): a Mammon »igazságtalan« (Lk 16,9.11), vagyis a valószínű arám kifejezés szerint hamis és csalóka; esztelenség a veszendő javakra tá-

maszkodni (vö. Mt 6,19k), mert a halál megfordítja a helyzetet (Lk 16,19-26; 6,20-26), átvézetve abba az örök életbe, amelyet a gazdagság elfelejtett.⁷⁰

ÖSSZEFOGLALÓ ERKÖLCSTEOLÓGIAI ÉS KÁNONJOGI MINŐSÍTÉS

„(...) *Jaj annak, aki a máséból gyűjtöget, (...)*”⁷¹

Általános rész

A Katolikus Egyház Katekizmusa 1750-1754. pontjai az erkölcsiség forrásairól szólnak: az emberi magatartások⁷² erkölcsisége függ a választott tárgytól (finis operis), a szándéktól (finis operantis)⁷³ és a körülményektől (circumstantiae). A tárgy, a szándék és a körülmények az emberi magatartások erkölcsiségének „forrásai”, alkotóelemei.⁷⁴

A választott tárgy az a jó, amely felé az akarat megfontoltan törekszik. A tárgy az emberi magatartás anyaga. A választott tárgy erkölcsileg minősíti az akarás tettét azáltal, hogy az értelem fölismeri és az igaz jóhoz mértén jónak vagy rossznak ítéli. Az erkölcsiség objektív normái hirdetik a jónak és rossznak értelmes rendjét, amiről a lelkiismeret tanúskodik.⁷⁵

A tárgyval szemben a szándék a magatartást tanúsító személy oldalán van. A szándék, mivel a magatartás akarati forrásából való és a cél által meghatározza a magatartást, lényeges elem a magatartás erkölcsi minősítése szempontjából. A cél a szándék elsődleges végpontja, és a magatartás végső terminusát jelzi. A szándék az akarat mozgása a cél felé, és a magatartás terminusára tekint. A szándék a jó elhatározása, amit a magatartástól vár. Nem merül ki az egyedi magatartások irányításában, hanem számos magatartást irányíthat ugyanazon cél felé; képes egy egész életet a végső cél felé irányítani. Így például egy szolgálatnak lehet célja a felebarát megsegítése, ugyanakkor indíthatja az Isten, minden magatartásunk végső célja iránti szeretet. Egy és ugyanazt a magatartást különböző

70 *Biblikus Teológiai Szótár*, SZIT, Budapest, 2009. (1518; a magyar kiadás szerkesztői: Szabó Ferenc és Nagy Ferenc; ISBN 978 963 277 126 7) 711-715.

71 Hab 2,6 – Biblia 1069.

72 A KEK a cselekedet szót használja, amely helyett a magatartás szóval élek, tekintettel a nem tevőleges magatartások relevanciájára. Ld. Hámori Antal, *Bevezetés az etikába (gazdasági kitékintéssel)*, Axol Print Nyomdaipari és Kiadói Kft., Budapest, 2010. (101; ISBN 978-963-88738-0-4) 57-63. (Az emberi magatartás erkölcsi minősítése).

73 A KEK-ben „a szándéktól” helyett „a kitűzött céltól vagyis a szándéktól” szövegrész szerepel, az eshetőleg szándékra is tekintettel azonban „a szándéktól” megoldással operálok. Ld. Hámori Antal, *Bevezetés az etikába (gazdasági kitékintéssel)*, Axol Print Nyomdaipari és Kiadói Kft., Budapest, 2010. (101; ISBN 978-963-88738-0-4) 58-60. (A szándék – vonatkozó szakirodalommal).

74 Ld. KEK 471.: 1750. pont.

75 Ld. KEK 471.: 1751. pont; Hámori Antal, *Bevezetés az etikába (gazdasági kitékintéssel)*, Axol Print Nyomdaipari és Kiadói Kft., Budapest, 2010. (101; ISBN 978-963-88738-0-4) 57-58. (A magatartás tárgya – vonatkozó szakirodalommal). A lelkiismerethez ld. KEK 475-480.: 1776-1802. pontok; Hámori Antal, *Bevezetés az etikába (gazdasági kitékintéssel)*, Axol Print Nyomdaipari és Kiadói Kft., Budapest, 2010. (101; ISBN 978-963-88738-0-4) 37-39. (vonatkozó szakirodalommal).

szándékok indíthatják, például a szolgálattétel történhet előnyszerzésért vagy hiúságból is.⁷⁶

A jó szándék (például segíteni akar a felebarátnak) nem tesz sem jóvá, sem jogossá egy önmagában helytelen magatartást (például a hazugságot és megszólást). A cél nem szentesíti az eszközöket. Így nem lehet igazolni egy ártatlan ember elítélését mint a nép megmentésének törvényes eszközét. Ezzel szemben a rossz szándék (például a hiúság) rosszá tesz egy magatartást, ami önmagában jó lehet (például az alamiznaadás⁷⁷).⁷⁸

A körülmények, beleértve a következményeket is, az erkölcsi magatartás másodlagos összetevői. Növelik vagy csökkentik az emberi magatartások erkölcsi jóságát vagy rossz-szaságát (például az ellopott tárgy értéke). Súlyosbíthatják vagy enyhíthetik a magatartást tanúsító személy felelősségét (pl. halálfelelem hatása alatti cselekvésnél). A körülmények azonban önmagukban nem módosíthatják a magatartások erkölcsi minőségét; nem tehetik sem jóvá, sem jogossá az önmagában rossz magatartást.⁷⁹

A Katekizmus 1755. és 1756. pontja – A jó és a rossz cselekedetek címet viselve – a következőket mondja: Az erkölcsileg jó magatartás egyszerre föltételezi a tárgy, a cél (szándék) és a körülmények jóságát. A rossz cél akkor is megrontja a magatartást, ha tárgy önmagában jó (például azért imádkozni vagy böjtölni, hogy „lássák az emberek”).⁸⁰ A választott tárgy önmagában rosszá teheti az egész magatartást. Vannak konkrét cselekvésmódok (például a paráznaság), amelyek választása mindig téves, mert választásuk magában foglalja az akarat rendtelenségét, azaz az erkölcsi rosszat.⁸¹

Tévedés tehát az emberi magatartások erkölcsiségét csak a szándék vagy a keretüket képező körülmények (környezet, társadalmi nyomás, kényszer vagy szükséghelyzet) alapján megítélni. Vannak magatartások, amelyek önmaguk által és önmagukban, a körülményektől és szándékoktól függetlenül mindig súlyosan rosszak tárgyuk miatt; ilyenek a káromlás és a hamis eskü, az emberölés és a házasságtörés. Soha nem szabad rosszat tenni azért, hogy abból jó származzon.⁸²

76 Ld. KEK 471-472.: 1752. pont.

77 Vö. Mt 6,2-4.

78 Ld. KEK 472.: 1753. pont.

79 Ld. KEK 472.: 1754. pont. Ld. Hámori Antal, *Bevezetés az etikába (gazdaságtikai kitekintéssel)*, Axol Print Nyomdaipari és Kiadói Kft., Budapest, 2010. (101; ISBN 978-963-88738-0-4) 60-61. (A körülmények – vonatkozó szakirodalommal).

80 „Magasabb erkölcsi indítékánál fogva értékesebb a szegény asszony garasa, mint a gazdagok hivalkodásból adott, mennyiségre nagyobb adománya.” – Kecskés Pál, *Az erkölcsi élet alapjai*, Keresztény Bölcséleti Írások 4. Sorozatszerkesztő: Bolberitz Pál, JEL Könyvkiadó, Budapest, 2003. (248; ISBN 963 9318 50 7, ISSN 1586-6432) 119.

81 Ld. KEK 472.: 1755. pont. Ld. Hámori Antal, *Bevezetés az etikába (gazdaságtikai kitekintéssel)*, Axol Print Nyomdaipari és Kiadói Kft., Budapest, 2010. (101; ISBN 978-963-88738-0-4) 62-63. (A jó, az elfogadható és a rossz magatartások az alapelvek tükrében – vonatkozó szakirodalommal).

82 Ld. KEK 472.: 1756. pont (KEK 473.: 1757-1761. pontok: Összefoglalás). Az emberi magatartás erkölcsi minősítéséhez a hiteles egyházi tanítóhivatali megnyilatkozásokból és a szakirodalomból ld. még: VS, különösen 71-83. pontok (Az erkölcsi cselekedet); Hámori Antal, *Bevezetés az etikába (gazdaságtikai kitekintéssel)*, Axol Print Nyomdaipari és Kiadói Kft., Budapest, 2010. (101; ISBN 978-963-88738-0-4) 62-

Boldog II. János Pál pápa a Veritatis splendor kezdetű enciklikában írja: „(...) a következmények és a szándék nem elegendő egy konkrét választás erkölcsi minőségének értékeléséhez. Egy cselekvés előre látható jó és rossz következményeinek mérlegelése nem megfelelő módszer annak meghatározásához, hogy egy konkrét cselekvés választása »fajtája szerint« vagy »önmagában« erkölcsileg jó-e vagy rossz, megengedett-e vagy tiltott? Az előre látható következmények a cselekedetnek azon körülményei közé tartoznak, melyek módosíthatják egy rossz cselekedet súlyosságát, de erkölcsi fajtáját nem tudják megváltoztatni, azaz jóvá nem tudják tenni.»⁸³ „Az emberi cselekedet moralitása mindenekelőtt és alapvetően a megfontolt akarat értelmesen választott tárgyától függ, (...).»⁸⁴ „Annak magyarázata, hogy miért nem elegendő a jó szándék, s miért szükséges a cselekedetek helyes megválasztása is, abban áll, hogy az emberi cselekedet a tárgyától függ, azaz attól, hogy az Istenre irányítható-e vagy sem, Istenre, aki »egyedül jó«, s ezért tökéletessé teszi a személyt. A cselekedet jó, ha tárgya összhangban van a személy javával és a számára fontos erkölcsi javakat szolgálja.»⁸⁵ „Egy cselekedet akkor éri el végső tökéletességét, amikor az akarat a szeretet által ténylegesen Istenre irányítja. Így tanítja a gyóntatók és moralisták védőszentje: »Nem elég tenni a jó tetteket, hanem jól kell tenni őket. Ahhoz, hogy cselekedeteink jók és tökéletesek legyenek, tisztán azért kell tennünk őket, hogy Istennek tessenek.«⁸⁶»⁸⁷ „Ha a cselekedetek bensőleg rosszak, a jó szándék

63. (vonatkozó szakirodalommal); Tarjányi Zoltán, *Az erkölcssteológia története és alapfogalmai, Morálteológia I.*, SZIT, Budapest, 2005. (158; ISBN 963 361 739 1) 88-93. (A cselekedet erkölcsi minősítése).

83 VS 77. pont.

84 VS 78. pont. Vö. Aquinói Szent Tamás, *Summa Theologiae* I q 26, a 1 (a „boldogság” az értelmes természet tökéletes java).

85 VS 78. pont.

86 Ligouri Szent Alfonz, *Pratica di amar Gesu Christo*, VII, 3.

87 VS 78. pont [ld. még uo. 79. pont; vö. uo. 80. pont: „Márpedig az értelem tanúskodik arról, hogy vannak az emberi cselekedetnek olyan tárgyai, melyek »nem irányíthatók« Istenre, mert gyökerükben elmentmondanak a személy javának, aki Isten képére teremtett. Ezek azok a cselekedetek, melyeket az Egyház erkölcsi hagyománya »bensőleg rosszaknak (intrinsece malum)«: mindig és lényegük szerint, azaz tárgyuk szerint, függetlenül a cselekvő szándékától és körülményeitől, rosszak. Ezért – anélkül, hogy a legkisebb mértékben is tagadná a körülmények és a szándék befolyását az erkölcsiségre – az Egyház tanítja, hogy »vannak cselekedetek, melyek önmagukban, függetlenül a körülményektől, tárgyuk alapján mindig súlyosan tiltottak.« Maga a II. Vatikáni Zsinat az emberi személyt megillető tisztelettel kapcsolatban bőséges példákat hoz az ilyen cselekedetekre: »Minden, ami az élet ellen irányul: a gyilkosság bármilyen formája, a népirtás, az abortusz, az eutanázia és a szándékos öngyilkosság, mindaz, ami sérti az emberi személy épségét: a csonkítások, a testi vagy lelki kínzás, a lélektani kényszer alkalmazása, mindaz, ami sérti az emberi méltóságot: az embertelen életkörülmények, az önkényes bebörtönzés, az elhurcolás, a rabszolgotartás, a prostitúció, a nőekkel vagy ifjakkal való kereskedelem, de az is gaszág, ha lealacsonyító munkaföltételek között pusztán jövedelmező eszköznek tekintik a munkásokat, nem pedig szabad és felelős személyeknek; mindezek és a hozzájuk hasonló eljárások szégyenletesek, s miközben mérgezik az emberiséget, nem azokat mocskolják be, akik elszenvedik, hanem azokat, akik művelik és igen nagy mértékben sértik a teremtő dicsőségét. (...)» és II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et Spes kezdetű lelkipásztori konstitúció az Egyház és a mai világ viszonyáról*, Róma 1965. december 7., in AAS 58 (1966) 1025-1115. (GS) 27. pont: „(...) minden, ami az élet ellen irányul: az emberölés bármely formája, a népirtás, az abortusz, az eutanázia és a szándékos öngyilkosság; minden, ami az emberi személy épségét sérti: a csonkítások, a testi vagy lelki kínzás, a lelki kényszer alkalmazása; minden, ami az emberi méltóságot sér-

vagy a különös körülmények csökkenthetik a rosszaságot, de nem tudják megszüntetni: »orvosolhatatlanul« rosszak e cselekedetek, önmaguk által és önmagukban nem irányíthatók Istenre, sem a személy javára.⁸⁸ „A cselekvés erkölcsileg akkor jó, amikor a szabad választások megegyeznek az ember igaz javával, s így kifejezik a személy szándékos igazodását végső célja, azaz Isten felé. Ő az a legfőbb jó, akiben az ember megtalálja a teljes és tökéletes boldogságát.”⁸⁹ E „célba vivő út az ember javát oltalmazó isteni törvények tiszteletben tartása.”⁹⁰

Különös rész

Az Ószövetség említett részei szerint zsidónak zsidótól nem, (kamatszedő) idegentől szabad kamatot kérnie. A nyomorban élő, szegény embertől történő kamatszedés, a kaptatás, a kizsákmányolás súlyosan sérti Isten törvényét: az uzsorás istentelen ember („a jó megértéssel telve ajándékoz”).

Az Újszövetségben a „felebarát” egyetemessé válik, az irgalmas szeretet parancsa kiterjed az ellenségekre is, akikkel szintén jót kell tenni, önzetlenül, ingyenesen, semmi viszonzást nem várva: s ez igaz a kölcsön vonatkozásában is (az a szeretet, amely viszonzásra irányul, nem igazán szeretet: „Csak ha valaki »jót tesz«, még ha nem is kapott semmit sem, és csak ha nem vár semmit cserébe, kap – egészen váratlanul –, nem csak köszönetet, hanem Istentől is jutalmat.”⁹¹). A nehéz anyagi helyzet kihasználása a szolidaritás egyetemes követelményét is súlyosan sérti.

A hiteles egyházi tanítóhivatali megnyilatkozások szerint az uzsora súlyos bűn, és ennek megfelelően – a visszatérítési, kártérítési kötelezettség terhe mellett (vö. érvénytelenség: pl. színlelt szerződés) – büntetendő, például kiközösítés, keresztény temetéstől való megfosztás; a kamattal összefüggésben: az indokolt (igazság szerinti) költségek, kockázat, veszély viselése, és a kár felmerülése elismertek; a kölcsönszerződés alapján történő, igazságos „jogcím” nélküli – és az egyéb igazságtalan, mértéktelen – nyereségre törekvés bűn.⁹² Azt, hogy a kamatnak milyen mértéke mértéktelen (túlzott), és mi az, amit igaz-

---

ti: az embertelen életkörülmények, az önkényes bebörtönzések, deportálások, rabszolgaság, prostitúció, leány- és fiúkereskedelem, a lealacsonyító munkakörülmények, melyek a munkásokat a haszonszerzés pusztá eszközévé teszik, s nem szabad és felelős személyeknek tekintik – mindezek és hozzájuk hasonlók kétszínűen szegyenletes gaztettek, s miközben tönkreteszik az emberi civilizációt, inkább az elkövetőket szennyezik be, mint azokat, akik elszenvedik a jogtalanságot, és a legnagyobb mértékben ellenkeznek a Teremtő tiszteletével.”].

88 VS 81. pont (ld. még uo. 82. pont).

89 VS 72. pont.

90 VS 72. pont (ld. részletesen: uo. 72-73. pont).

91 *JBII*. 190.

92 Ld. pl. Nagy Szent I. Leó pápa: „Ut nobis gratulationem”; II. Lateráni zsinat: 13. kánon; Tours-i zsinat; III. Sándor pápa: „In civitate tua”; III. Orbán pápa: „Consuluit nos”; IX. Gergely pápa: „Naviganti vel”; Vienne-i zsinat: „Ex gravi ad Nos”; III. Callixtus pápa: „Regimini universalis”; X. Leó pápa: „Inter multiples”; Szent V. Piusz pápa: „In eam pro nostro”; Szent Officium: 1666. március 18-ai és 1679. március 2-ai rendelet; XIV. Benedek pápa: „Vix pervenit”; Hitterjesztési Szent Kongregáció: 1873. évi eligazítás; 1917. évi CIC 1543. és 2354. kánon; 1983. évi CIC 1290. kánon, vö. KEK 2269. pont és 1983. évi CIC 1397.

ságosnak, mérsékeltnek nevezhetünk, „általában meghatározni nem lehet, mivel, tekintetbe véve a helyek, a személyek és az idők összes és egyenként vett körülményeit, azt minden egyes esetben külön kell mérlegelni”.⁹³

Az 1917. évi Codex Iuris Canonici 1543. kánonja elismeri a kamatra adott kölcsönt, ami valamilyen címen biztosított mérsékelt hasznot foglal magában: a kamat önmagában nem tilos, de mérsékeltnek kell lennie; az adós szorultsága, kényszerhelyzete miatt a kamatot nem szabad felemelni, sőt, a bajba jutott ember megélhetésének biztosítására adott kölcsön után nem szabad kamatot szedni; a túlzó kamatot az igazságosság nevében vissza kell szolgáltatni; az uzsora a 2354. kánon szerint büntetendő.

Az 1983. évi, jelenleg hatályos Codex Iuris Canonici is ismeri a jogszerű kamatot (1284. kánon 2. § 5. pont, 1290. kánon), de az uzsorát (kifejezetten) nem rendeli büntetni (vö. 1397. kánon, 1399. kánon és KEK 2269. pont), az érvénytelenség (semmisség) azonban továbbra is áll [vö. 1290. kánon, és 1752. kánon (salus animarum)].

A kapzsiság, a kizsákmányolás, a másik személy szorult (hátrányos) helyzetének kihasználása (uzsora) súlyosan igazságtalan, az isteni jog normáit is sérti; az így létrejött megállapodások – a kifejtettek szerint, a kánoni jog alapján – érvénytelenek (semmisek). Az ilyen cselekmények tárgyuk (fajtajuk, lényegük) szerint, önmagukban (bensőleg) rosszak: nem irányíthatók Istenre, sem az ember javára, súlyosan sértik az emberi méltóságot (méltatlanok az emberhez).⁹⁴

*dr. jur. Hámori Antal Phd Iur. Can.
főiskolai docens, BGF, az MTA köztestületi tagja*

kánon (s 1399. kánon).

93 Ld. Hitterjesztési Szent Kongregáció: 1873. évi eligazítás (útmutatás).

94 Vö. pl. VS 71-83. pontok; és GS 27., 63-72. pontok.